

Γεωγραφία Ε΄ Δημοτικού

Μαθαίνω για την Ελλάδα

3ος τόμος

Κεφάλαια 24 – 35

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων

βιβλίων και παραγωγή

υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού

με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το

Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Γεώργιος Τύπας

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτ.

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Οικονόμου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτ.

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από

το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και

25% από εθνικούς πόρους.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Κωστής Κουτσόπουλος,

Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Μαρία Σωτηράκου, Εκπαιδευτικός

Μαρία Τασσόγλου, Εκπαιδευτικός

Δημήτριος Ζωγόγιαννης,

Εκπαιδευτικός*

ΚΡΙΤΕΣ – ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Γεώργιος Κορρές, Επίκ. Καθηγητής
Πανεπιστημίου Αιγαίου

Αντώνιος Ροβολής, Λέκτορας

Χαροκόπειου Παν/μίου

Στυλιανή Θωμαδάκη, Εκπ/κός

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Χριστίνα Τάγαρη, Σκιτσογράφος –

Εικονογράφος

***συμμετείχε στη συγγραφή του
πρώτου μέρους (1/3) του διδακτικού
πακέτου**

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σοφία Στέρπη, Φιλολόγος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Γεώργιος Σκαλιάπας,

Σύμβουλος του Παιδαγ. Ινστιτούτου

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Χρήστος Μποκόρος,

Εικαστικός καλλιτέχνης

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ACCESS ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ

ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας,

Αποφ. 16158/6-11-06

και 75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Κωνσταντίνος Κουτσόπουλος
Μαρία Σωτηράκου
Μαρία Τασσόγλου**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:
Ελληνικά γράμματα**

**Γεωγραφία Ε΄ Δημοτικού
Μαθαίνω για την Ελλάδα**

3ος τόμος

Κεφάλαια 24 – 35

Κεφάλαιο 24ο

Χαρακτηριστικά οικοσυστήματα της Ελλάδας

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ⇒ **τι είναι οικοσύστημα**
- ⇒ **για τα γνωστότερα οικοσυστήματα της χώρας μας**
- ⇒ **γιατί πρέπει να προστατεύουμε τα οικοσυστήματα**

Οικοσύστημα

**Εικόνα 24.1α:
Λίμνη Κερκίνη**

**Εικόνα 24.1β:
Από τη φύση της Φλώρινας**

Παρατηρήστε τις παραπάνω φωτογραφίες και συζητήστε για τον τρόπο ζωής των φυτικών και ζωικών οργανισμών (βιοτικών στοιχείων) που απεικονίζονται. Πώς χρησιμοποιούν οι οργανισμοί αυτοί τα άλλα στοιχεία των φωτογραφιών (νερό, χώμα, αέρα κ.λπ.) για να ζήσουν;

Οι εικόνες 24.1α και 24.1β παρουσιάζουν τη ζωή που υπάρχει σε έναν τόπο. Περιλαμβάνουν ζωικούς και φυτικούς οργανισμούς και δείχνουν πώς αυτοί ζουν και αναπτύσσονται μαζί. Επίσης δίνουν πληροφορίες για τον τρόπο που οι οργανισμοί χρησιμοποιούν τα άλλα στοιχεία της περιοχής, τα οποία δεν έχουν ζωή (αβιοτικά**), όπως το νερό, το χώμα, ο αέρας, η θερμοκρασία, το φως κ.λπ.. Η κάθε**

**εικόνα παρουσιάζει ένα χαρακτη-
ριστικό **οικοσύστημα**.**

**Ας συζητήσουμε μαζί πώς μπορούν
οι άνθρωποι να ζήσουν αρμονικά
μαζί με τους άλλους οργανισμούς
και τα στοιχεία του οικοσυστήματος
της παρακάτω εικόνας. Δηλαδή να
εξετάσουμε πώς πρέπει να χρησι-
μοποιούν τα υλικά (**πόρους**) του
περιβάλλοντος με τέτοιο τρόπο,
ώστε και οι επόμενες γενιές να
απολαύσουν τα ίδια οφέλη από
αυτά.**

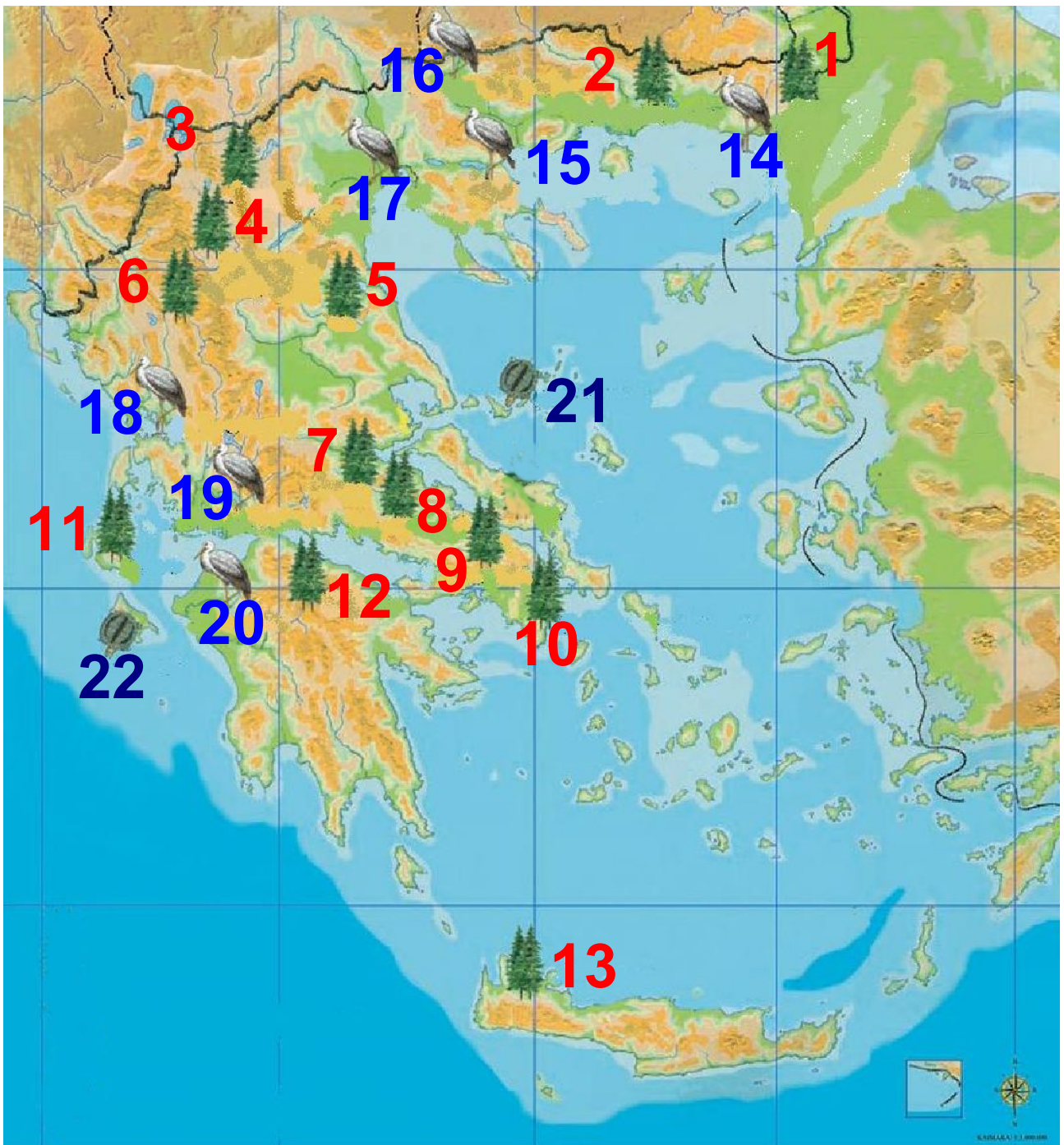

***Εικόνα 24.2: Λειτουργία
οικοσυστήματος***

Ελληνικά οικοσυστήματα

Η χώρα μας λόγω του πολύμορφου ανάγλυφου της έχει ποικίλα και ενδιαφέροντα οικοσυστήματα. Ο ταξιδιώτης του ελληνικού χώρου κατά την περιήγηση του συναντά ορεινά, πεδινά, νησιωτικά και θαλάσσια οικοσυστήματα αξεπέραστου κάλλους. Στους τόπους αυτούς τα είδη της χλωρίδας και της πανίδας συμβιώνουν αρμονικά. Πολλά είναι τα σπάνια ζώα και φυτά που προκαλούν το θαυμασμό, αλλά και έχουν ανάγκη προστασίας από την εξαφάνιση.

Ο παρακάτω χάρτης δείχνει φυσικές ομορφιές της χώρας μας. Ας συζητήσουμε πώς εμείς σήμερα έχουμε υποβαθμίσει αρκετούς από τους τόπους φυσικού κάλλους.

Υπόμνημα (στην επόμενη σελίδα)

Εικόνα 24.3: Χάρτης με ελληνικά ενδιαφέροντα οικοσυστήματα

Εθνικά Πάρκα

1. Δαδιάς
2. Δέλτα Νέστου
3. Πρεσπών
4. Β.Πίνδου
5. Ολύμπου
6. Βίκου-Αώου
7. Οίτης
8. Παρνασσού
9. Πάρνηθας
10. Σχινιά-Μαραθώνα
11. Αίνου
12. Χελμού
13. Σαμαριάς

Εθνικά Πάρκα Υγροτόπων

14. Δέλτα Έβρου
15. Λιμνών Βόλβης-Κορώνειας
16. Λίμνης Κερκίνης
17. Δέλτα Αξιού-Αλιάκμονα
18. Αμβρακικού
19. Λίμνης Μεσολογγίου
20. Κοτυχίου

Εθνικά Θαλάσσια Πάρκα

21. Αλοννήσου
22. Ζακύνθου

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Αβιοτικό: κάθε στοιχείο που δεν έχει ζωή

Βιοτικό: κάθε στοιχείο που έχει ζωή, δηλαδή κάθε φυτικός και ζωικός οργανισμός

Οικοσύστημα: όλοι οι φυτικοί και οι ζωικοί οργανισμοί μιας περιοχής, καθώς και οι σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ αυτών και μεταξύ των αβιοτικών στοιχείων (νερό, χώμα, αέρας, θερμοκρασία κ.λπ.) της περιοχής

Πόροι: τα βιοτικά και αβιοτικά στοιχεία μιας περιοχής, τα οποία χρησιμοποιεί ο άνθρωπος για να καλύψει τις ανάγκες του

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Χωρισμένοι σε τρεις ομάδες συλλέγουμε φωτογραφίες ελληνικών οικοσυστημάτων και φτιάχνουμε κολλάζ ορεινού, θαλάσσιου και λιμναίου οικοσυστήματος.

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

Για τα παράκτια οικοσυστήματα

Και οι επόμενες γενιές έχουν δικαίωμα να απολαύσουν τις ακτές:

✓ Κανένας πολίτης δεν έχει δικαίωμα να στερεί από τις επόμενες γενιές το φυσικό πλούτο των ακτών, να χτίζει αυθαίρετα στην ακτή. Ο πλούτος αυτός αποτελεί κοινωνική

ιδιοκτησία, κληρονομιά για τις επόμενες γενιές.

✓ Δεν εγκαταλείπουμε απορρίμματα στη φύση, ιδιαίτερα στις ακτές και τη θάλασσα. Ας μη γινόμαστε αυτουργοί στον τραυματισμό ή τη θανάτωση χιλιάδων ειδών, την υποβάθμιση του τοπίου, τη ρύπανση της θάλασσας και των ακτών.

✓ Όταν αλλάζουμε τα λάδια της μηχανής του αυτοκινήτου ή του σκάφους μας δεν τα ρίχνουμε στον υπόνομο ή στο έδαφος, στο ποτάμι, στην παραλία ή στη θάλασσα. Θα τα βρούμε σίγουρα μπροστά μας, στη θάλασσα. Ας μάθουμε πού μπορούμε να τα δώσουμε για αναγέννηση (ανακύκλωση).

✓ Ας διεκδικούμε την εφαρμογή
Σχεδίων Περιβαλλοντικής
Διαχείρισης από τις τουριστικές
εγκαταστάσεις και περιοχές,
ώστε να ελαχιστοποιούνται οι
πιέσεις στο παράκτιο και
θαλάσσιο οικοσύστημα...

ΜΑΡΙΑΝΑ ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΥ
ΤΕΕ Λεχαινών νομού Ηλείας

Κεφάλαιο 25ο

Αλλαγές στην επιφάνεια της Γης

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ⇒ για τις μεταβολές στην επιφάνεια της Γης και πού αυτές οφείλονται
- ⇒ τι είναι διάβρωση και πού οφείλεται

Εικόνα 25.1: Μπλε Σπήλαια Ζακύνθου

Εικόνα 25.2: Φαράγγι της Σαμαριάς

Παρατηρήστε τις εικόνες και προβληματιστείτε σχετικά με τον τρόπο που δημιουργήθηκαν το φαράγγι ανάμεσα στα βουνά και τα σπήλαια μέσα στη θάλασσα.

Η Γη έχει ηλικία 4.600.000.000 ετών περίπου. Στο διάστημα αυτό η επιφάνειά της έχει αλλάξει πολλές φορές, επειδή επιδρούν πάνω σε αυτήν δυνάμεις από το εσωτερικό της (ηφαίστεια και σεισμοί) και δυνάμεις εξωτερικές, όπως η δύναμη του νερού και του ανέμου.

Ας συζητήσουμε με ποιο τρόπο επιδρά το νερό στην επιφάνεια της Γης.

Η βροχή, το χιόνι, το νερό του ποταμού, η θάλασσα κατατρώνουν σιγά-σιγά το έδαφος και τα βράχια. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται

διάβρωση και ειδικότερα επειδή οφείλεται στο νερό ονομάζεται **υδάτινη διάβρωση**. Πολλές φορές, κατά τη διάρκεια της διάβρωσης αυτής, μικρά και μεγάλα κομμάτια αποσπώνται από την επιφάνεια της Γης και με τη δράση του ανέμου μεταφέρονται μακριά, αλλάζοντας και εκεί τη μορφή της επιφάνειας της. Οι αλλαγές που προκαλεί ο άνεμος στην επιφάνεια της Γης αποτελούν την **αιολική διάβρωση**.

Ας συζητήσουμε πώς διαμορφώθηκε το Δέλτα του Νέστου εξαιτίας της υδάτινης διάβρωσης και της εναπόθεσης των υλικών που μεταφέρει το νερό.

Εικόνα 25.3: Το Δέλτα του Νέστου

Καθώς ο ποταμός κινείται προς τις εκβολές του, μεταφέρει χώματα από διάφορα πετρώματα και πολλά άλλα υλικά (αποτέλεσμα της διάβρωσης), τα οποία κάνουν το έδαφος εύφορο. Το έδαφος αυτό ονομάζεται **προσχωσιγενές**. Τα προσχωσιγενή εδάφη είναι γόνιμα για τις καλλιέργειες.

***Εικόνα 25.4:
Ο Παρθενώνας***

**Εικόνα 25.5:
Καμένο δάσος**

Πολύ συχνά οι ανθρώπινες ενέργειες γίνονται αιτία για να προκληθεί διάβρωση του εδάφους. Μερικές από τις ενέργειες αυτές είναι η καταστροφή των δασών (πυρκαγιές, ανεξέλεγκτη **υλοτομία) και η υπερβόσκηση.**

Ας συζητήσουμε γιατί στην περιοχή του καμένου δάσους (εικόνα 25.5) θα παρατηρηθεί έντονη διάβρωση.

Επίσης ας εξετάσουμε γιατί οι κίονες του αρχαίου ναού, ο οποίος βρίσκεται σε πυκνοκατοικημένη περιοχή (εικόνα 25.4), αλλοιώθηκαν με την πάροδο του χρόνου. Εδώ θα

μιλήσουμε για ένα σύγχρονο πρόβλημα, που δημιούργησε ο άνθρωπος με τις δραστηριότητες του, την **όξινη βροχή**.

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Διάβρωση: το φαινόμενο της μείωσης των επιφανειακών πετρωμάτων από φυσικά αίτια

Αιολική διάβρωση: η διάβρωση που οφείλεται στον άνεμο

Όξινη βροχή: βροχή που περιέχει σε μεγάλη ποσότητα οξέα, τα οποία βρίσκονται στην ατμόσφαιρα σε αέρια μορφή

Προσχωσινενές έδαφος: έδαφος που σχηματίζεται από τη μεταφορά χωμάτων και άλλων υλικών, η οποία γίνεται από το νερό των ποταμών

Υδάτινη διάβρωση: η διάβρωση που οφείλεται στο νερό

Υλοτομία: η κοπή των δέντρων στο δάσος

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Χωρισμένοι σε δύο ομάδες θα φέρουμε φωτογραφίες με τα γνωστότερα σπήλαια της πατρίδας μας και φωτογραφίες με παραθαλάσσια τοπία που διαμορφώθηκαν από αιολική ή υδάτινη διάβρωση. Η κάθε ομάδα θα κατασκευάσει μία σύνθεση με τις φωτογραφίες αυτές.

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

Τα νησιά του Αιγαίου

Τα χιλιάδες διάσπαρτα κομμάτια γης ποικίλων μεγεθών

και σχημάτων, αλλού σε συμπλέγματα και αλλού μοναχικά, είναι αποτέλεσμα των αλληπάλληλων γεωλογικών αναταραχών της Αιγηίδας. Βίαιες αναταράξεις του φλοιού της γης διαμόρφωσαν ένα πολύπλοκο τοπίο με τμήματα ξηράς, που άλλοτε βυθίζονται απότομα στη θάλασσα και άλλοτε σμίγουν ήπια μαζί της. Ηφαιστειογενή νησιά με παράδοξα σχήματα, μεταλλικές πηγές, γεωθερμικά φαινόμενα και απολιθωμένες μορφές ζωής, νησιά από ασβεστόλιθο, που διαβρώνεται δημιουργώντας σπηλιές, φαράγγια, χαράδρες και υψίπεδα, συνθέτουν το εξαιρετικά ποικίλο τοπίο των νησιών του Αιγαίου.

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.

Κεφάλαιο 26ο

Ο ρόλος των ηφαιστείων και των σεισμών στις αλλαγές της φύσης

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ⇒ για τις αλλαγές που συμβαίνουν στη φύση από τα ηφαίστεια και τους σεισμούς
- ⇒ τι πρέπει να κάνουμε σε περίπτωση σεισμού

Ηφαίστεια

Εικόνα 26.1α:
Έκρηξη ηφαιστείου

***Εικόνα 26.1β
Εξαγωγή λάβας***

Ας συζητήσουμε ποιες επιπτώσεις έχει η έκρηξη του ηφαιστείου στη γύρω περιοχή και πώς φανταζόμαστε ότι θα είναι το έδαφος εκεί μετά από μερικά χρόνια

Τα ηφαίστεια, όπως και οι σεισμοί, είναι διεργασίες που δρουν στο εσωτερικό της Γης, αλλά τα αποτελέσματά τους επιδρούν στην επιφάνεια της αλλάζοντας τη μορφή της. Η λάβα που εξέρχεται από τον κρατήρα του ηφαιστείου

στερεοποιείται στην επιφάνεια της Γης δημιουργώντας νέα εδάφη.

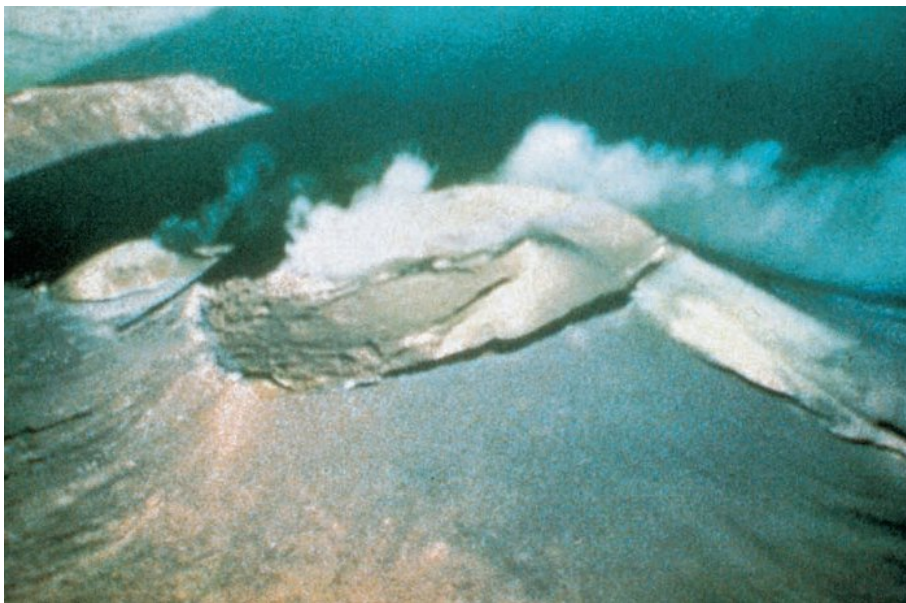
Ένα από τα σημαντικότερα ηφαίστεια είναι εκείνο της Θήρας (Σαντορίνης). Πολλοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι μια δυνατή έκρηξη αυτού του ηφαιστείου δημιούργησε ισχυρά κύματα στο Αιγαίο πέλαγος, τα οποία κατέστρεψαν το Μινωικό Πολιτισμό στην Κρήτη.

Η λάβα, που βγαίνει από τον κρατήρα του ηφαιστείου, ρέει στις γύρω περιοχές και μαζί με την **ηφαιστειακή τέφρα** δημιουργούν εύφορα εδάφη. Τα εδάφη αυτά ονομάζονται **ηφαιστειογενή**.

Ας συζητήσουμε γιατί τα ηφαιστειογενή εδάφη είναι εύφορα.

Όλα τα ηφαίστεια δεν είναι ενεργά,

ώστε να δραστηριοποιούνται και να εκρήγνυνται. Πολλά από αυτά είναι σβησμένα, που σημαίνει ότι δραστηριοποιήθηκαν στις περιόδους εκείνες, για τις οποίες ο άνθρωπος δεν έχει ιστορικές μαρτυρίες.

***Εικόνα 26.2: Αίτνα
(ενεργό ηφαίστειο)***

Σεισμοί

Ο σεισμός είναι ένα φυσικό φαινόμενο, που συμβαίνει στο εσωτερικό της Γης και τα

αποτελέσματα του επιδρούν στην επιφάνεια της προκαλώντας συχνά μεγάλες καταστροφές. Ένας δυνατός σεισμός μπορεί να προκαλέσει μεταβολή στο γήινο ανάγλυφο, δηλαδή να δημιουργήσει ρήγματα, φαράγγια, να βυθίσει ή και να ανυψώσει κομμάτια ξηράς στη θάλασσα.

Η Ελλάδα είναι **σεισμογενής** περιοχή και μάλιστα η πιο σεισμογενής χώρα στην Ευρώπη.

Ας συζητήσουμε γιατί πρέπει να είμαστε προετοιμασμένοι για να αντιμετωπίσουμε την εκδήλωση ενός σεισμού.

Εφόσον ο κίνδυνος από τους σεισμούς είναι μεγάλος για πολλές περιοχές της πατρίδας μας, είναι απαραίτητο να γνωρίζουμε πώς

μπορούμε να προστατευτούμε στην περίπτωση σεισμού. Παρακάτω ο Θεόβουλος θα μας δώσει μερικούς κανόνες αντισεισμικής προστασίας.

*Μόλις αρχίσει η γη να τραντάζει,
άσ' τη να σειέται και μη σε τρομάζει.
Μάθε να κάνεις εκείνο που πρέπει
και ο Σεισμός με ντροπή θα σε
βλέπει.*

*Σκύψε και μπες στο θρανίο από
κάτω,
ώσπου η δασκάλα να πει
«πάμε κάτω».
Κάνε γραμμή και κατέβα απ' τις
σκάλες
με προσοχή και χωρίς
κουτρουβάλες.*

*Μη πλησιάζεις πρίζες με ρεύμα
δώσε βοήθεια σε κάθε νεύμα.*

**Μες στην αυλή του σχολείου
να μένεις
με υπομονή, σιωπηλά περιμένεις.**

Μαρία Τασσόγλου

**Εικόνα 26.3:
Κάτω απ' το
θρανίο**

**Εικόνα 26.4:
Στο προαύλιο με
γραμμή**

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Ηφαιστειακή τέφρα: η στάχτη που εκχέει ένα ηφαίστειο κατά την έκρηξη του

Ηφαιστειογενή εδάφη: τα γόνιμα εδάφη, που σχηματίζονται από τη λάβα και την ηφαιστειακή τέφρα

μετά την έκρηξη ενός ηφαιστείου
Σεισμογενής περιοχή: η περιοχή,
στην οποία εκδηλώνονται πολλοί
μικροί και μεγάλοι σεισμοί

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Χωριζόμαστε σε δύο ομάδες. Η μία ομάδα θα φέρει πληροφορίες για τα ελληνικά ηφαίστεια και η άλλη για τους καταστρεπτικότερους σεισμούς που έχουν γίνει στη χώρα μας.

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

Ωφέλειες από τα ηφαιστεια;

Ναι! Όσο παράξενο κι αν φαίνεται, η λάβα και η τέφρα που εκχέουν τα ηφαιστεια, καθώς και τα πετρώματα που εκτινάσσουν αποτελούν υλικά ωφέλιμα για τον άνθρωπο. Οι περισσότερες λάβες δίνουν εξαιρετικά οικοδομικά υλικά και διάφορα μέταλλα σε μεγάλες ποσότητες, τα οποία ο άνθρωπος μπορεί να χρησιμοποιήσει. Επίσης κατά την έκχυση της ηφαιστειακής σταχτής απελευθερώνονται αέρια, τα οποία προκαλούν συμπύκνωση των υδρατμών στην ατμόσφαιρα και οι βροχοπτώσεις που προξενούνται μπορούν να φθάσουν ακόμη και στις έρημες περιοχές.

Ακόμη, μερικές φορές, εμφανίζονται πηγές θερμών ιαματικών νερών.

Η τέφρα, που επιστρώνει το έδαφος, το καθιστά πολύ γόνιμο, πλούσιο σε κάλλιο και φωσφορικό οξύ. Επίσης και η λάβα κάτω από ορισμένες συνθήκες δίνει γόνιμο έδαφος.

Οι συγγραφείς

Κεφάλαιο 27ο

Οι φυσικές καταστροφές στο χώρο της Ελλάδας

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ⇒ να ξεχωρίζετε τα φυσικά από τα ανθρωπογενή αίτια των καταστροφών
- ⇒ πώς πρέπει οι άνθρωποι να αντιμετωπίζουν τις καταστροφές

**Εικόνα 27.1α:
Καταστροφή από
σεισμό**

***Εικόνα 27.1β:
Καμένο δάσος***

Παρατηρήστε τις καταστροφές στις εικόνες. Για ποιες από αυτές νομίζετε ότι φταίει ο άνθρωπος;

Μια καταστροφή, που οφείλεται σε φυσικά αίτια, κανείς μας δεν μπορεί να την αποτρέψει. Εκείνο, όμως, που μπορούμε να κάνουμε είναι να μειώσουμε την ισχύ των συνεπειών της. Αυτό σημαίνει ότι οι επεμβάσεις μας στο φυσικό περιβάλλον – όταν είναι απαραίτητες – πρέπει να γίνονται με περίσκεψη και προγραμματισμό.

Ας συζητήσουμε ποιες ανθρώπινες δραστηριότητες στο περιβάλλον επιτείνουν τα αποτελέσματα των φυσικών καταστροφών. Τι μέτρα θα μπορούσαμε να προτείνουμε, για να προστατέψουμε το περιβάλλον και τη ζωή μας από αυτές τις καταστροφές;

Φωτιά στο δάσος! Ένας κεραυνός, ο οποίος είναι φυσικό φαινόμενο, μπορεί να προκαλέσει πυρκαγιά. Επίσης, η γερασμένη βλάστηση, στην οποία αναπτύσσεται υψηλή θερμοκρασία, μπορεί να υποστεί **αυτανάφλεξη. Ακόμη, ένα κομμάτι από γυαλί, πεταμένο από τον άνθρωπο, είναι δυνατό να προκαλέσει **ανάφλεξη** και να καταστραφεί το δάσος.**

Ας υποθέσουμε ότι είστε εθελοντές δασοπυροσβέ-

στες. Ποιες οδηγίες θα δίνετε στους επισκέπτες του δάσους;

Ας συζητήσουμε και μία άλλη αιτία πρόκλησης πυρκαγιάς στο δάσος, τους εμπρησμούς. Για ποιους λόγους μπορεί ένας συνάνθρωπός μας να βάλει σκόπιμα φωτιά στο δάσος;

***Εικόνα 27.2:
Δασοπυροσβέστης***

Το κράτος έχει δημιουργήσει υπηρεσίες για την παροχή βοήθειας στους ανθρώπους που πλήττονται από τις φυσικές καταστροφές. Αυτό όμως δεν αρκεί.

Πρέπει όλοι να βοηθάμε κάθε συνάνθρωπό μας, όταν μας χρειάζεται. Στην περίπτωση ενός καταστρεπτικού σεισμού, για παράδειγμα, οι άστεγοι άνθρωποι χρειάζονται, εκτός από στέγη, είδη διατροφής και ένδυσης, φάρμακα και χρήματα και βέβαια την αγάπη μας και τη συμπαράστασή μας.

Εικόνα 27.3: Άνδρες της Ειδικής Μονάδας Αντιμετώπισης Καταστροφών (Ε.Μ.Α.Κ.) στο δύσκολο έργο τους

Θυμηθείτε ποιες υπηρεσίες του κράτους προσφέρουν βοήθεια στον άνθρωπο όλο το εικοσιτετράωρο. Γνωρίζετε τα τηλέφωνα μερικών από αυτές;

Στις 26 Δεκεμβρίου 2003 καταστροφικό ωκεάνιο κύμα (τσουνάμι) έφερε τον όλεθρο στη Νοτιοανατολική Ασία. Η καταστροφή ήταν ολοκληρωτική στις περιοχές Σρι Λάνκα, Ινδονησία, Ταϊλάνδη (νησιά Πουκέτ) και στις ανατολικές ακτές της Ινδίας. Χιλιάδες ανθρώπινες ζωές χάθηκαν, πόλεις αφανίστηκαν.

Τι μήνυμα θα στείλουμε στα παιδιά εκείνων των χωρών, για να συνεχίσουν με ελπίδα τη ζωή τους;

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Ανάφλεξη: ξαφνική και απότομη μετάδοση φλόγας
Αυτανάφλεξη: αυτόματη ανάφλεξη. Η ενέργεια, κατά την οποία ένα εύφλεκτο υλικό αναφλέγεται από μόνο του με μεγάλη αύξηση της θερμοκρασίας

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Χωριζόμαστε σε τρεις ομάδες. Η μία ομάδα θα συντάξει έναν κατάλογο με κανόνες αντισεισμικής προστασίας στο σπίτι μας. Η δεύτερη ομάδα θα διατυπώσει προτάσεις για τον αντιπλημμυρικό σχεδιασμό της περιοχής μας. Η τρίτη ομάδα θα θεσπίσει κανόνες για την προστασία των δασών από τη φωτιά.

Μπορούμε να βοηθηθούμε από την ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας:
www.civilprotection.gr

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

Εθελοντισμός στη δασοπυρόσβεση

Όταν μιλάμε για σύστημα δασοπυρόσβεσης, μιλάμε για έναν ολόκληρο μηχανισμό με πολλούς συμμετέχοντες. Για μια μηχανή, που πρέπει όλα της τα γρανάζια να είναι στη σωστή θέση, καλοσυντηρημένα και να δουλεύουν με εντολές και όχι όπως θέλουν, όταν θέλουν και όποτε θέλουν. Ένα σύστημα, που οι συμμετέχοντες έχουν παράλληλη και συντονισμένη

δράση, χωρίς να συγχέονται τα καθήκοντα τους, οι αρμοδιότητες τους και οι αποστολές τους. Η τοπική αυτοδιοίκηση να αναλάβει τις ευθύνες της σε ότι αφορά τις χωματερές, τον εξοπλισμό και την ετοιμότητα των υδροφόρων και των υπόλοιπων μηχανημάτων, την κατασκευή δικτύων και υδροστομίων σε περιοχές πλησίον των δασών. Να βοηθήσει στην ενημέρωση, πληροφόρηση και ενεργοποίηση του πολίτη. Να καλλιεργήσει και να τονώσει το θεσμό του εθελοντή πυροσβέστη. Η Ένωσή μας στο συγκεκριμένο τομέα έχει διαμορφώσει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο προτάσεων για την ανάπτυξη του θεσμού του εθελοντή πυροσβέστη, ώστε να καθιερωθεί στην Ελληνική κοι-

νωνία και να καταστεί απόλυτα συμβατός με τις κρατικές αρχές παροχών βοήθειας και διαχείρισης κρίσεων.

Συγκεκριμένα προτείνουμε 4 επίπεδα εθελοντισμού:

α) Εθελοντικές ομάδες παιδιών-εφήβων

β) Εθελοντές Πυροσβεστικού Σώματος

γ) Ανεξάρτητες εθελοντικές ομάδες

δ) Εθελοντές εξειδικευμένων γνώσεων

Από την Ιστοσελίδα της Ένωσης Αξιωματικών Πυροσβεστικού Σώματος Τζωρτζ 10 και Χαλκοκονδύλη GR-106 77 ΑΘΗΝΑ τηλ: +30 2103844986 Fax: +302103824948 email: eaps@otenet.gr

Γ' Ενότητα

Το ανθρωπογενές περιβάλλον της Ελλάδας

Στην ενότητα αυτή θα μάθετε για:

- ✓ **τους κατοίκους της**
- ✓ **τον πληθυσμό της**
- ✓ **τη γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού της**
- ✓ **τα μεγάλα αστικά κέντρα**
- ✓ **τις πόλεις**
- ✓ **τη διοικητική οργάνωση**
- ✓ **τις περιφέρειες**
- ✓ **τους νομούς**
- ✓ **την αγροτική παραγωγή**
- ✓ **την κτηνοτροφική παραγωγή και την αλιεία**
- ✓ **τη δασική παραγωγή και τον ορυκτό πλούτο**
- ✓ **τη βιομηχανική παραγωγή**

- ✓ **ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ**
- ✓ **ΤΙΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ**
- ✓ **ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ Ευρωπαϊκής Ένωσης**
- ✓ **ΤΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ Ευρωπαϊκής Ένωσης**

Κεφάλαιο 28ο

**Οι Έλληνες: Ένας λαός με
μεγάλη και συνεχή ιστορία**

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ⇒ για την ιστορία της ελληνικής φυλής
- ⇒ για τα αθάνατα μνημεία του ελληνικού πολιτισμού
- ⇒ γιατί πρέπει να προστατεύουμε τα μνημεία του πολιτισμού μας

**Απ' τα κόκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά
και σαν πρώτα ανδρειωμένη
χαίρε, ω χαίρε, Λευτεριά.**

**Ύμνος στην Ελευθερία,
Διονύσιος Σολωμός**

*Τη Ρωμιοσύνη μην την κλαις,
εκεί που πάει να σκύψει
με το σουγιά στο κόκαλο,
με το λουρί στο σβέρκο.
Να τη, πετιέται αποξαρχής
κι αντρειεύει και θεριεύει
και καμακώνει το θεριό
με το καμάκι του ήλιου.*

Λιανοτράγουδα, Γιάννης Ρίτσος

Οι παραπάνω στίχοι των δύο μεγάλων Ελλήνων ποιητών, Σολωμού και Ρίτσου, μιλάνε για την αθάνατη ελληνική φυλή. Ας συζητήσουμε μαζί για την πορεία του Ελληνισμού μέσα στην ανθρώπινη ιστορία. Ας βρούμε το αισιόδοξο μήνυμα, το οποίο και οι δύο ποιητές μας αναφέρουν ως ελπίδα σε κάθε δύσκολη στιγμή της φυλής μας.

Η γεωγραφική θέση της χώρας μας (σταυροδρόμι τριών ηπείρων), το κλίμα (εύκρατο μεσογειακό), η θάλασσα, η ανάπτυξη του εμπορίου οδήγησαν τους Έλληνες να αποκτήσουν –ανάμεσα στα άλλα– ανοιχτή σκέψη και μεγάλη δημιουργικότητα. Πολλά και αξιόλογα **γραπτά και υλικά μνημεία** μαρτυρούν τη συνεχή παρουσία τους στην ανθρώπινη ιστορία και τον καθοριστικό ρόλο που διαδραμάτισαν στη διαμόρφωση της. Παρά τις μεγάλες δυσκολίες που συνάντησαν στην ιστορική τους πορεία (πολλοί κατακτητές, εσωτερικές διενέξεις κ.ά.), οι Έλληνες κατάφεραν να είναι πάντα πρωτόποροι στην εξέλιξη των επιστημών και στη δημιουργία μνημείων, τα οποία σήμερα θαυμάζουν όλοι οι άνθρωποι.

Συζητήστε και βρείτε στοιχεία του ελληνικού πολιτισμού, τα οποία η σημερινή κοινωνία χρησιμοποιεί, για να αναδεικνύει τις ανθρώπινες αξίες. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι ένα από αυτά;

Από το 13ο αιώνα π.Χ. οι Έλληνες άρχισαν να ταξιδεύουν στις περιοχές της Μεσογείου αναπτύσσοντας την επικοινωνία με άλλους λαούς. Δημιούργησαν αξιόλογες αποικίες σε όλα σχεδόν τα παράλια του τότε γνωστού κόσμου, ενώ με την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου πορεύτηκαν μέχρι την Ινδία. Στη συνέχεια με τη δημιουργία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας κυριάρχησαν στην περιοχή της Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης θεμε-

λιώνοντας το σημερινό Ευρωπαϊκό πολιτισμό.

Η πατρίδα μας, η οποία έχει μεγάλη ιστορία, στο πέρασμα των χρόνων δέχτηκε επιθέσεις από διάφορους λαούς(Πέρσες, Ρωμαίους και άλλους) και χρειάστηκαν σκληροί αγώνες για την απελευθέρωση της. Οι Έλληνες όμως στη μακραίωνη ιστορία τους διατήρησαν τη γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμα τους και κατάφεραν να αφομοιώσουν τις επιδράσεις που δέχτηκαν από άλλους λαούς. Έτσι δημιούργησαν το σημερινό ελληνικό πολιτισμό.

Ας βρούμε τα στοιχεία που επέδρασαν και υπάρχουν σήμερα στις παραδόσεις και στη γλώσσα μας και τα οποία απορροφήθηκαν

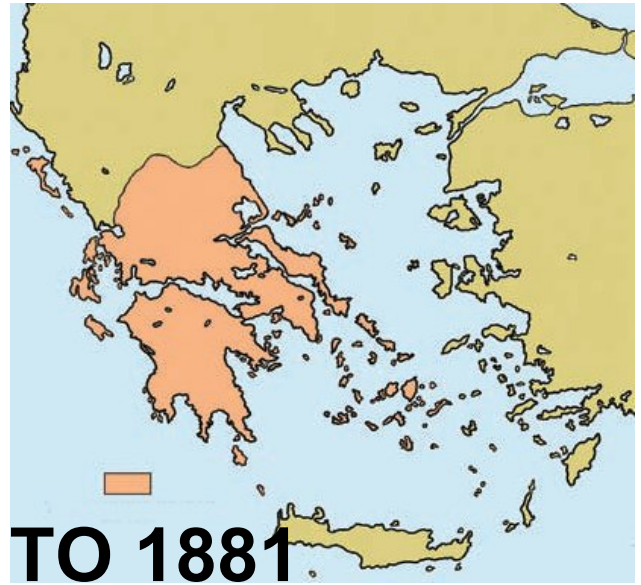
από τη δύναμη του ελληνικού πολιτισμού χωρίς ο ίδιος να χάσει το χαρακτήρα του.

Διαβάστε το κείμενο που ακολουθεί, υπογραμμίστε λέξεις που αναγνωρίζετε και συζητήστε για το νόημά του. Βρείτε κοινά στοιχεία της αρχαίας γλώσσας με τη σημερινή. Τι συμπεραίνετε;

***«Έστι δέ φιλά τα άνω χωρία και τεφρώδη και χιόνος μεστά του χειμώνος, τα κάτω δε δρυμοίς και φυτείαις διείληπται παντοδαπαίς»
(Στράβων, Γεωγραφικά, VI.2)***

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

Εικόνα 28.1: Ιστορικοί χάρτες, που δείχνουν τις μεταβολές της έκτασης της Ελλάδας μετά το 1821

Παρατηρήστε τους χάρτες της εικόνας 28.1 και συζητήστε γιατί η πατρίδα μας παρουσιάζει αυτές τις μεταβολές στην έκτασή της. Βρείτε τους πολιτιστικούς παράγοντες εκείνους, οι οποίοι είναι απαραίτητοι για να διατηρηθεί η πατρίδα μας και να μεγαλουργήσει και στο μέλλον.

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Γραπτά μνημεία: κάθε επιστημονικό και λογοτεχνικό κείμενο, θρησκευτικοί ύμνοι, βιβλία, καθώς επίσης και κείμενα της παράδοσής μας.

Υλικά μνημεία: κάθε υλικό κατασκεύασμα του ανθρώπου, όπως ναοί, αγάλματα, παλάτια, ψηφιδωτά κ.ά.

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Χωρισμένοι σε τρεις ομάδες συλλέγουμε στοιχεία, που χαρακτηρίζουν την ιστορία της φυλής μας. Η πρώτη ομάδα καταγράφει φράσεις χαρακτηριστικές, που είπαν ξακουστοί προγονοί μας, όπως το «Μολών λαβέ», το «Εν τούτω νίκα» κ.λπ. Η δεύτερη ομάδα βρίσκει φωτογραφίες ιστορικών μνημείων, που υπάρχουν και σήμερα και δηλώνουν το μεγαλείο του ελληνικού πολιτισμού. Η τρίτη ομάδα βρίσκει πληροφορίες για τις αποικίες, που έφτιαξαν οι Έλληνες σε όλα τα μέρη του κόσμου αποδεικνύοντας το πνεύμα και τις ικανότητες τους.

Αν θέλεις διάβασε κι αυτό...

Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων

Οι προσπάθειες για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων στη σύγχρονη εποχή κορυφώθηκαν στα τέλη του 19ου αιώνα με την αποφασιστική συμβολή του Γάλλου βαρώνου Πιέρ ντε Κουμπερτέν και του Έλληνα Δημητρίου Βικέλα. Οι πρώτοι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες τελέσθηκαν με μεγάλη λαμπρότητα το 1896 στην Αθήνα στο Παναθηναϊκό Στάδιο.

Στην Ολυμπία έχει σήμερα την έδρα της η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία. Η αφή της φλόγας γίνεται στο βωμό του ναού της

Ἦρας στην Ολυμπία. Η φλόγα ανάβει με τη συγκέντρωση των ηλιακών ακτινών σε μεταλλικό κοίλο κάτοπτρο. Η διαδικασία αυτή αποτελεί μέρος ενός σύνθετου τελετουργικού, το οποίο περιλαμβάνει την επίκληση και τον ύμνο στον Απόλλωνα. Η πρωθιέρεια κρατώντας την αναμμένη δάδα εισέρχεται στο στάδιο και στη συνέχεια την παραδίδει στον πρώτο δρομέα, για να ξεκινήσει το μακρύ ταξίδι της έως τα πέρατα της γης.

Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού

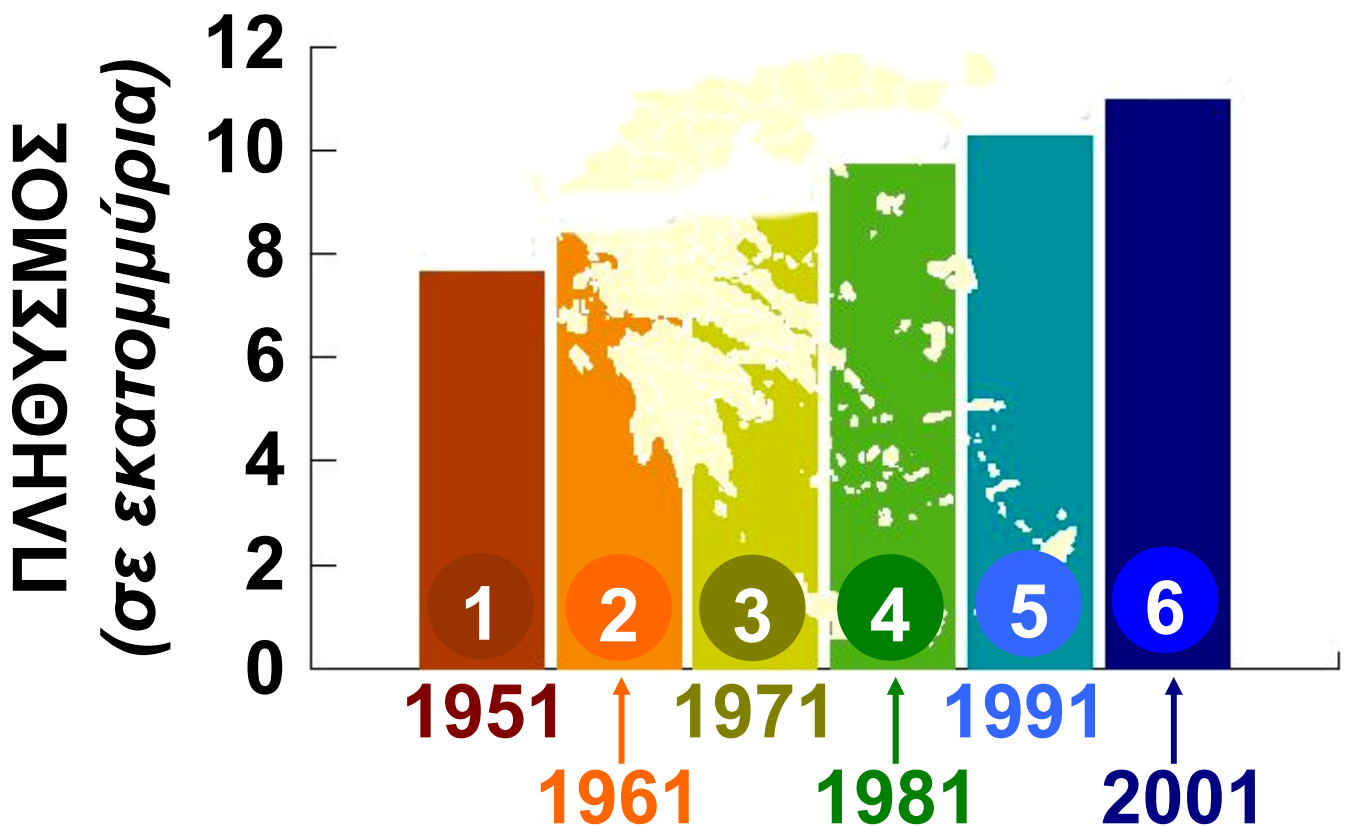
Κεφάλαιο 29ο

Ο πληθυσμός της Ελλάδας

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ⇒ για τον πληθυσμό της Ελλάδας
- ⇒ τι είναι η απογραφή του πληθυσμού και γιατί πρέπει να γίνεται

Η εξέλιξη του πληθυσμού της Ελλάδας

ΕΤΟΣ

1	7.632.801	4	9.739.589
2	8.388.553	5	10.259.900
3	8.768.589	6	10.964.020

Εικόνα 29.1: Η εξέλιξη του πληθυσμού της Ελλάδας

Παρατηρήστε την παραπάνω εικόνα. Τι μπορείτε να πείτε για την εξέλιξη του πληθυσμού της Ελλάδας κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα;

Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.) κάθε δέκα χρόνια πραγματοποιεί απογραφή των κατοίκων της χώρας μας. Δηλαδή κάνει καταμέτρηση του πληθυσμού και εξακριβώνει τα δημογραφικά, οικονομικά και

κοινωνικά χαρακτηριστικά των κατοίκων της Ελλάδας. Υπάλληλοι της Ε.Σ.Υ.Ε. και άτομα που έχει ορίσει επισκέπτονται όλα τα σπίτια της πατρίδας μας και καταγράφουν όλους τους κατοίκους κάθε ηλικίας και κάθε εθνικότητας.

«Η Γενική Απογραφή είναι έργο Εθνικής σημασίας και μας αφορά όλους. Βοηθά την Πολιτεία να σχεδιάσει και να προγραμματίσει καλύτερα σημαντικά θέματα που έχουν σχέση με την Παιδεία, την Υγεία, την Απασχόληση, τις υποδομές κ.ά. ... Όσο πιο σωστά γνωρίζουμε το παρόν, τόσο πιο καλά μπορούμε να σχεδιάσουμε το μέλλον».

(Από το έντυπο της Απογραφής Πληθυσμού-Κατοικιών, Κυριακή 18 Μαρτίου 2001)

Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2001 ο πληθυσμός της Ελλάδας είναι 10.964.020 κάτοικοι. Από αυτούς 797.091 είναι αλλοδαποί, οι οποίοι προέρχονται κυρίως από γειτονικές βαλκανικές χώρες αλλά και χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, της Αφρικής και της Ασίας (Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.).

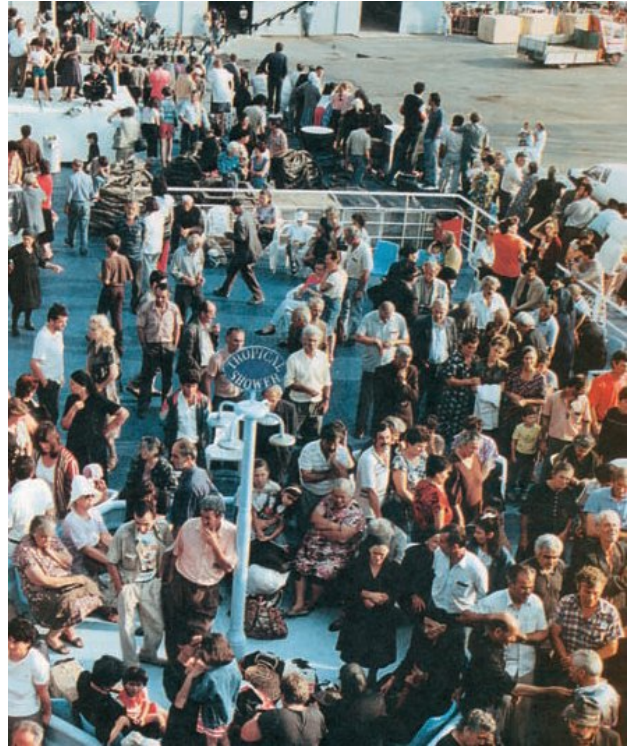
Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο πολλοί Έλληνες μετανάστευσαν σε άλλες χώρες για αναζήτηση καλύτερης ζωής. Αντιμετώπισαν και αυτοί τα προβλήματα εγκατάστασης, τα οποία αντιμετωπίζουν σήμερα οι οικογένειες των αλλοδαπών που έρχονται στη χώρα μας. Με την πάροδο των χρόνων πολλοί από αυτούς επιστρέφουν στην πατρίδα που δεν ξέχασαν ποτέ. Η επιστροφή αυτή ονομάζεται **παλιννόστηση** και οι

**άνθρωποι που επιστρέφουν
ονομάζονται παλιννοστούντες.**

**Ας εξετάσουμε μαζί τους παράγο-
ντες που επηρεάζουν την εξέλιξη
του ελληνικού πληθυσμού. Θα
έχουμε υπόψη τους αλλοδαπούς
κατοίκους της χώρας μας, τους
Έλληνες μετανάστες σε άλλες
χώρες και τους παλιννοστούντες,
δηλαδή τους Έλληνες που
επιστρέφουν στην πατρίδα.**

**Στις 18 Αυγούστου 1993 έφτασαν
στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης
περίπου 1000 Έλληνες από τη
Γεωργία (εικ. 29.2). Ας σκεφτούμε
μαζί και ας προτείνουμε μέτρα για
την καλή διαβίωσή τους στη νέα
πατρίδα.**

**Εικόνα 29.2:
Έλληνες
πρόσφυγες από
τη Γεωργία**

Πολύ σημαντικοί παράγοντες της εξέλιξης του πληθυσμού είναι οι γεννήσεις και οι θάνατοι που συμβαίνουν. Στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια ο αριθμός των γεννήσεων είναι μικρότερος από τον αριθμό των θανάτων, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται αρνητικά ο πληθυσμός και να δημιουργείται έντονο **δημογραφικό πρόβλημα**. Ωστόσο, ενώ θα έπρεπε να έχουμε μείωση του πληθυσμού εξαιτίας της μείωσης

των γεννήσεων, αντίθετα έχουμε αύξηση του πληθυσμού.

Ας ελέγξουμε πού οφείλεται η αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας.

Γίνετε για λίγο μέλη της Ελληνικής Κυβέρνησης. Με ποια οικονομικά και κοινωνικά μέτρα θα βοηθήσετε την ελληνική οικογένεια, ώστε να αντιμετωπιστεί ουσιαστικά το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας μας;

Ας υποθέσουμε ότι η τάξη μας ανήκει σε ένα διαπολιτισμικό σχολείο. Θα αποφασίσουμε μαζί τις δραστηριότητες μας μέσα και έξω από την τάξη, ώστε όλα τα παιδιά να είστε ενωμένα και αγαπημένα. Ποια προτείνετε να είναι η πρώτη μας δραστηριότητα;

*Την ξενιτιά, την ορφάνια,
τη φτώχεια, την αγάπη,
τα τέσσερα τα ζύγιασαν,
βαρύτερα είναι τα ξένα.*

*(Δημοτικό από τη
Συλλογή Ν. Πολίτη)*

**Ας συζητήσουμε μαζί το
«βάρος» της ξενιτιάς που
κρύβουν οι παραπάνω στίχοι. Ίσως
κατανοήσουμε τα προβλήματα που
αντιμετωπίζουν οι μετανάστες
μας...**

Γεωγραφικό γλωσσάριο

**Δημογραφικό πρόβλημα: το
πρόβλημα που δημιουργείται, όταν
διαφοροποιείται ο πληθυσμός ενός
τόπου, όπως για παράδειγμα η
ελάττωση των γεννήσεων σε
συνδυασμό με την αύξηση των**

θανάτων ή η μείωση του αριθμού των νέων ατόμων σε συνδυασμό με την αύξηση των ηλικιωμένων

Μετανάστευση: το γεγονός, κατά το οποίο άτομα μιας χώρας την εγκαταλείπουν με τη θέλησή τους για να εγκατασταθούν σε μία άλλη

Μετανάστες: οι άνθρωποι που με τη θέλησή τους εγκαταλείπουν τον τόπο τους, για να ζήσουν σε έναν άλλο τόπο

Παλιννόστηση: η επιστροφή των μεταναστών από μια άλλη χώρα και η εγκατάστασή τους στην πατρίδα τους

Παλιννοστούντες: τα άτομα που επιστρέφουν στην πατρίδα τους, από όπου είχαν φύγει ως μετανάστες

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

Η μετανάστευση των Ελλήνων

Από την αρχαιότητα η αποδημία των Ελλήνων σε ξένους τόπους ήταν γεγονός αδιάκοπο και ανάγκη επιτακτική. Αρχικά γινόταν, επειδή δεν υπήρχε αρκετός χώρος στη γενέτειρα και μεγάλες ομάδες Ελλήνων αποδημούσαν και δημιουργούσαν αποικίες, χωρίς όμως ποτέ να αποκόπτονται από τη Μητρόπολη (τον κυρίως ελλαδικό χώρο). Κατόπιν συνεχίστηκε, διότι οι περιοχές που τους προσέλκυαν προσέφεραν περισσότερες ευκαιρίες για εργασία, μόρφωση και χρήματα.

Στους νεότερους χρόνους και κυρίως μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο τα μεταναστευτικά ρεύματα προς τη Γερμανία, την Αμερική, τον Καναδά, την Αυστραλία ήταν περισσότερο έντονα, καθώς οι Έλληνες αναζητούσαν μια καλύτερη ζωή για τους ίδιους και για τα παιδιά τους.

Το γεγονός της μετανάστευσης και της ξενιτιάς (όπως έμεινε να λέγεται στην πατρίδα μας η αλλοδαπή) είναι πλήρες συναισθηματικής φόρτισης. Το «νόστιμον ήμαρ», δηλαδή η ημέρα επιστροφής στην πατρίδα, αποτελούσε το μεγάλο καημό των συμπατριωτών μας. Η νοσταλγία αυτή αποτυπώνεται και περιγράφεται στα ποιήματα

και στα τραγούδια για την ξενιτιά
που έγραψε ο λαός μας, για να
εκφράσει τον πόνο και τη
λαχτάρα που προκαλεί η ξένη γη.

Οι συγγραφείς

**«Ανάθεμα σε, ξενιτιά,
μ' όσα καλά κι αν έχεις»**

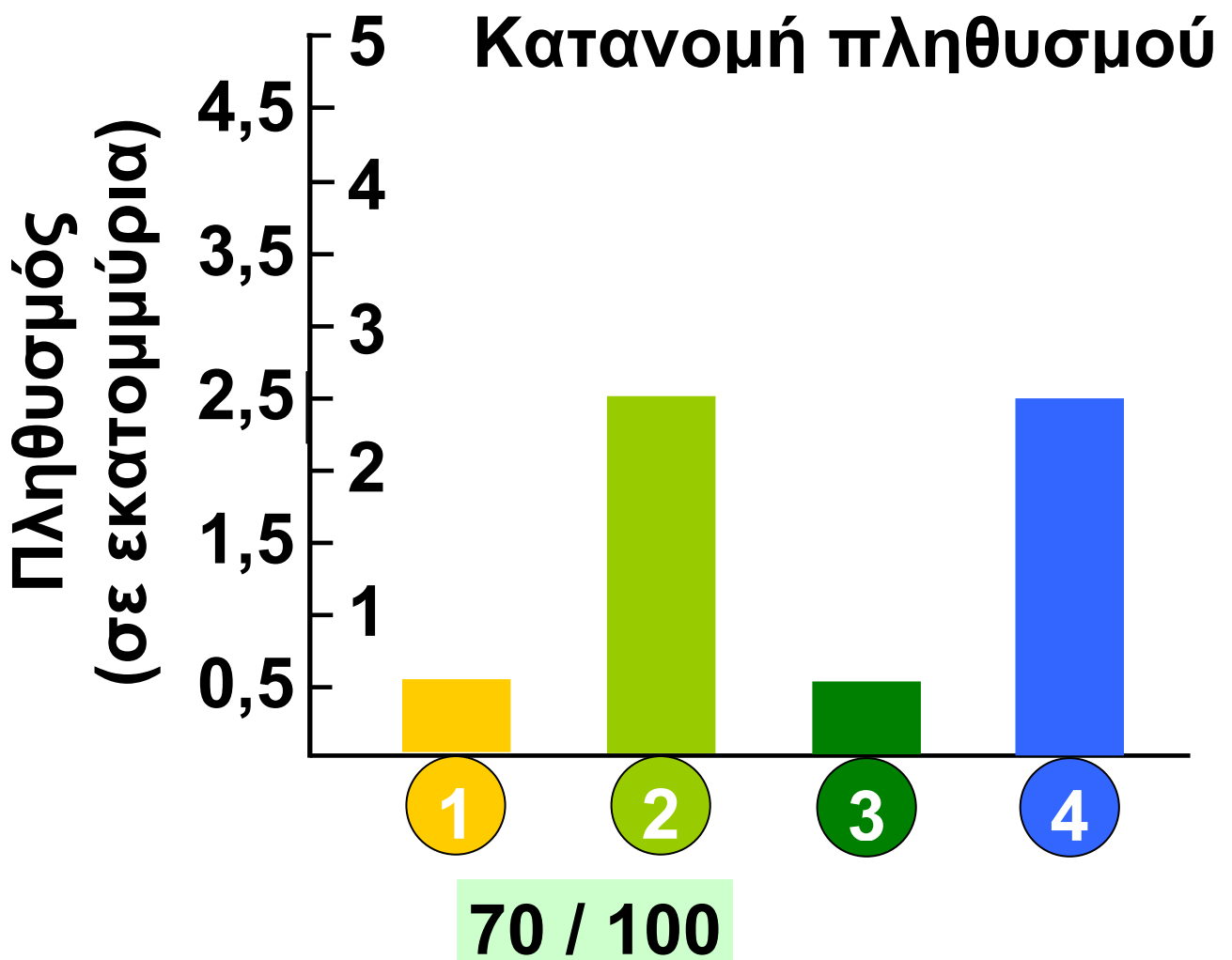
Δημοτικό δίστιχο

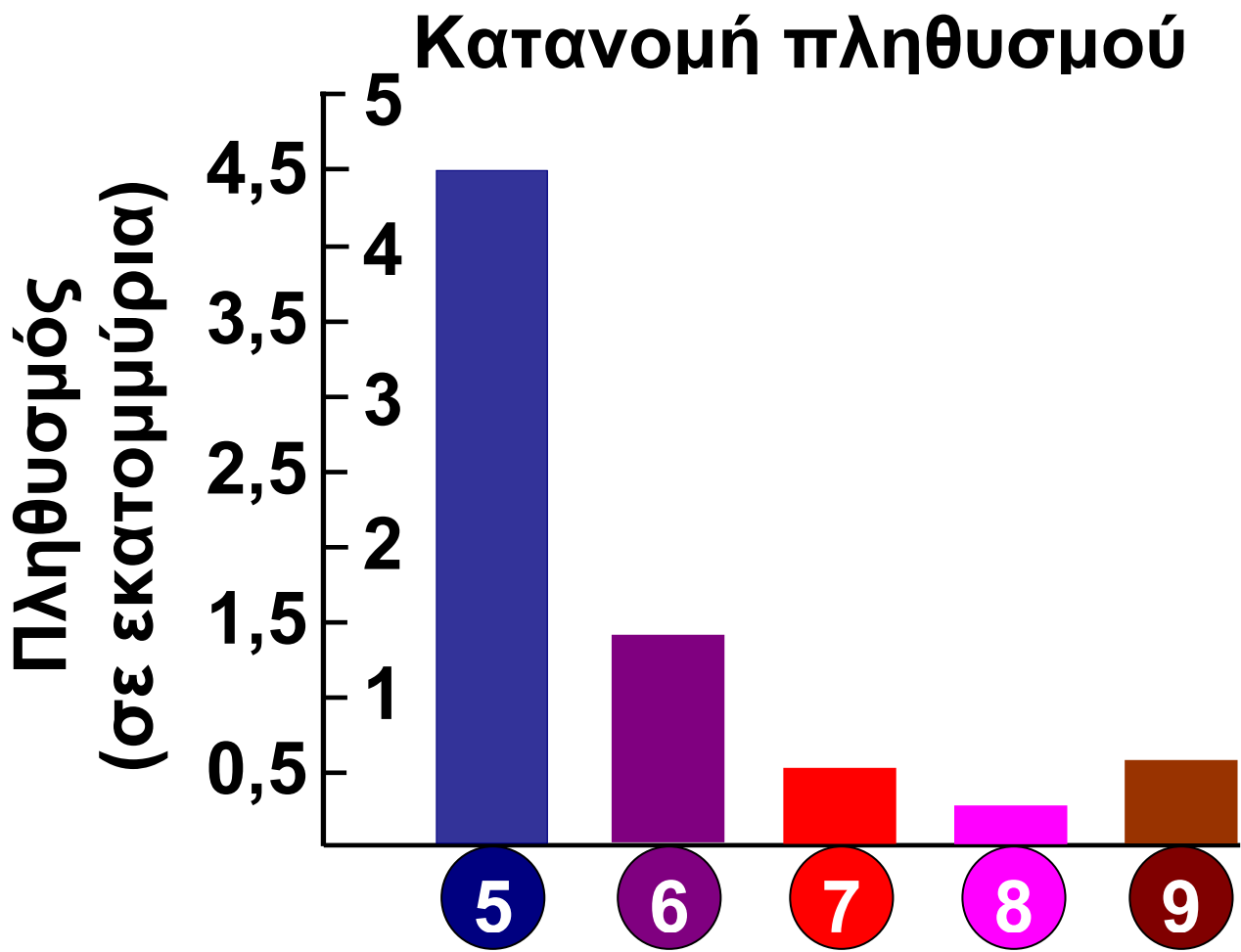
Κεφάλαιο 3ο

Η γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού της Ελλάδας

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

⇒ πώς κατανέμεται ο πληθυσμός της χώρας μας και από ποιους παράγοντες εξαρτάται αυτή η κατανομή.

Γεωγραφικά Διαμερίσματα

1. Θράκη 2. Μακεδονία 3. Ήπειρος 4. Θεσσαλία 5. Στερεά Ελλάδα Εύβοια	6. Πελοπόννησος 7. Νησιά Αιγαίου Πελάγους 8. Νησιά Ιονίου Πελάγους 9. Κρήτη

Εικόνα 30.1: Γεωγραφική κατανομή πληθυσμού

Παρατηρήστε την κατανομή του πληθυσμού, όπως παρουσιάζεται στο παραπάνω ιστόγραμμα, βασισμένη σε στοιχεία της απογραφής του 2001. Ποιο γεωγραφικό διαμέρισμα της ηπειρωτικής Ελλάδας έχει το μικρότερο πληθυσμό; Ποιο έχει το μεγαλύτερο;

Ο πληθυσμός της χώρας μας δεν κατανέμεται ομοιόμορφα σε όλη την έκταση της. Υπάρχουν περιοχές, στις οποίες κατοικούν πολύ λίγοι άνθρωποι και περιοχές, όπου κατοικούν περισσότεροι. Η Αττική έχει τους περισσότερους κατοίκους από κάθε άλλη περιοχή της Ελλάδας.

Ας συζητήσουμε τους παράγοντες, στους οποίους οφείλεται αυτή η

μεγάλη συγκέντρωση πληθυσμού στην Αττική.

Εντοπίστε στο γεωμορφολογικό χάρτη της Ελλάδας το γεωγραφικό διαμέρισμα που βρήκατε ότι έχει το μικρότερο πληθυσμό. Ποιοι νομίζετε ότι είναι οι παράγοντες που διαμόρφωσαν αυτή την κατανομή;

Εικόνα 30.2: Περιοχές με διαφορετική κατανομή πληθυσμού

Οι παράγοντες, οι οποίοι διαμορφώνουν την κατανομή του

πληθυσμού στην πατρίδα μας, είναι κυρίως φυσικοί (ορεινά ή πεδινά εδάφη, κλιματικές συνθήκες κ.ά.) και οικονομικοί (εργασία, συγκοινωνίες, περισσότερες ανέσεις κ.ά.). Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού συγκεντρώνεται στα πεδινά, όπου μπορούν να πραγματοποιηθούν οι περισσότερες ανθρώπινες δραστηριότητες κι επομένως να αναπτυχθεί η οικονομία. Οι άνθρωποι βρίσκουν εργασία, αυξάνουν το εισόδημα τους και απολαμβάνουν τις υπηρεσίες που παρέχονται από το κράτος. Κατασκευάζονται με μεγαλύτερη ευκολία έργα υποδομής, όπως δρόμοι, γέφυρες, λιμάνια και αεροδρόμια, κτίζονται μεγάλα νοσοκομεία και σχολεία, ιδρύονται βιομηχανικές μονάδες.

Αντίθετα, στις δύσβατες περιοχές δεν είναι δυνατόν να κατασκευα-

στούν μεγάλα αναπτυξιακά έργα. Οι κάτοικοι εγκαταλείπουν τις εστίες τους, για να μεταφερθούν σε περιοχές που προσφέρουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης.

Υποθέστε ότι είστε υπάλληλοι του Υπουργείου Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α.). Ποια διαφορετικά προβλήματα καλείστε να επιλύσετε σε κάθε μία από αυτές τις περιοχές;

Εικόνα 30.3: Η Κόρινθος από ψηλά

Εικόνα 30.4: Αράχωβα

Σε μία περιοχή (με μικρή ή μεγάλη κατανομή) μπορεί να συγκεντρωθούν πολλοί κάτοικοι. Τότε λέμε ότι η περιοχή έχει μεγάλη πυκνότητα. Η πυκνότητα του πληθυσμού μιας περιοχής είναι ο αριθμός των κατοίκων που ζουν σε ένα τετραγωνικό χιλιόμετρο.

Ας επιλέξουμε τη Θράκη, που όπως βλέπουμε από την εικόνα 30.1 παρουσιάζει μικρή κατανομή πληθυσμού. Η περιοχή της Αλεξανδρούπολης ή η περιοχή του Σουφλίου έχει μεγαλύτερη πυκνότητα πληθυσμού; Ας το εξετάσουμε μαζί.

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Αποκέντρωση: κατανομή διοικητικών αρμοδιοτήτων, με τρόπο ώστε οι σπουδαιότερες από αυτές να ασκούνται από περιφερειακά και όχι από κεντρικά όργανα

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Χωριζόμαστε σε δύο ομάδες και επιλέγουμε την περιοχή της Αττικής. Η μία ομάδα επισημαίνει και καταγράφει τους παράγοντες που επέδρασαν στην αύξηση του πληθυσμού και η άλλη ομάδα ερευνά και διατυπώνει τις επιπτώσεις της αύξησης αυτής στη ζωή των πολιτών.

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

Η αποκέντρωση της Διοίκησης

Ο όρος «αποκέντρωση» εκφράζει την κατανομή των διοικητικών αρμοδιοτήτων της Πολιτείας κατά τέτοιο τρόπο, ώστε οι σπουδαιότερες από αυτές να ασκούνται από περιφερειακά και όχι από κεντρικά όργανα, όταν οι ανάγκες παρουσιάζονται στις διαφορετικές περιοχές της χώρας.

Πάμπολλα είναι τα πλεονεκτήματα που αναβλύζουν από αυτόν το θεσμό οργάνωσης της διοίκησης. Το κράτος βρίσκεται κοντά στον πολίτη, αφού τα περισσότερα από τα προβλήματα του θα αντιμετωπιστούν

από επιτόπια όργανα, τα οποία θα δώσουν ταχύτερα λύσεις, που ανταποκρίνονται καλύτερα στα πράγματα, για τα οποία έχουν άμεση αντίληψη. Η ζωή στην περιφέρεια τονώνεται κι έτσι διευκολύνεται η αμοιβαία κατανόηση των πολιτών, οι οποίοι βαθμιαία γνωρίζουν ποια είναι τα κοινά τους συμφέροντα. Στην ουσία της προάγεται και η δημοκρατία, ενώ στο πλαίσιο της γενικής αποκέντρωσης τα περιθώρια αποτελεσματικότερης λειτουργίας της κρατικής μηχανής είναι μεγαλύτερα.

ΠΑΠΥΡΟΣ ΛΑΡΟΥΣ
ΜΠΡΙΤΑΝΝΙΚΑ,
τόμος 10ος, σελ. 191

Κεφάλαιο 31ο

Τα μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ⇒ για τη δημιουργία των μεγάλων αστικών κέντρων και τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της ζωής σε αυτά.
- ⇒ για τις έννοιες της αστυφιλίας και της αστικοποίησης.

Εικόνα 31.1:
Κατασκευή νέων πεζοδρομίων

Εικόνα 31.2:
Στους δρόμους της πόλης

Τα στιγμιότυπα που παρουσιάζουν οι παραπάνω φωτογραφίες σίγουρα δεν μπορούν να χαρακτηρίσουν ελκυστική τη ζωή στα μεγαλοαστικά κέντρα. Γιατί όμως οι περισσότεροι άνθρωποι συγκεντρώθηκαν σ'αυτά; Ποιες ανθρώπινες ανάγκες καλύπτουν αυτοί οι τόσο πυκνοκατοικημένοι χώροι; Αλήθεια, προσφέρουν σήμερα τα μεγάλα αστικά κέντρα τη ζωή που όλοι θα θέλαμε να ζήσουμε;

Ας προσπαθήσουμε να δώσουμε απάντηση στα ερωτήματα αυτά και να χαρακτηρίσουμε την καθημερινή ζωή των κατοίκων ενός μεγάλου αστικού κέντρου.

Στα μέσα του 20ού αιώνα πολλοί κάτοικοι της ελληνικής περιφέρειας επέλεξαν να φύγουν από τα χωριά

τους και να εγκατασταθούν στις μεγάλες πόλεις, που υπήρχαν εκείνη την εποχή στη χώρα μας. Οι άνθρωποι αυτοί για να καλύψουν τις ανάγκες τους προτίμησαν τη ζωή στην πόλη, προκαλώντας έτσι μεγάλη αύξηση του αστικού πληθυσμού.

Οι λόγοι που υποχρέωσαν τους ανθρώπους εκείνη την εποχή να αφήσουν τους δικούς τους τόπους και να αναζητήσουν μια καλύτερη ζωή στα μεγάλα αστικά κέντρα κυρίως ήταν:

Κοινωνικοί

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν:

α) Η ανάγκη για καλύτερη ποιότητα ζωής

β) Η ανασφάλεια των κατοίκων των μικρών χωριών και απομακρυσμένων περιοχών, εξαιτίας της έλλειψης άμεσης πρόσβασης σε κέντρα υγείας

*** Οικονομικοί**

Τα μεγάλα αστικά κέντρα εκείνης της εποχής ήταν ανεπτυγμένα και υπήρχαν βιομηχανίες και εταιρείες που προσέφεραν εργασία.

Αυτοί οι λόγοι κυρίως προκάλεσαν τη μετακίνηση των κατοίκων της περιφέρειας προς τις πόλεις. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται **αστυφιλία και οι συνέπειες του ήταν πολλές:**

⇒ μεγάλη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των αστικών κέντρων (ίδρυση πανεπιστημίων, νοσο-

κομείων, βιομηχανιών, χώρων ψυχαγωγίας, αθλητικών εγκαταστάσεων κ.ά.), μεγάλη αύξηση του πληθυσμού κ.λπ.

⇒ ερήμωση της περιφέρειας (χωριά χωρίς νέους ανθρώπους, κτήματα ακαλλιέργητα, μειωμένη παραγωγή αγροτικών προϊόντων κ.ά.)

Με την ερήμωση της περιφέρειας κινδυνεύουν να χαθούν πολλά από τα πολιτιστικά στοιχεία μιας περιοχής (ήθη, έθιμα, τοπικά πανηγύρια κ.ά.). Σκεφτείτε και αναφέρετε τους λόγους, εξαιτίας των οποίων μπορεί να χαθούν τα στοιχεία αυτά.

Εικόνα 31.3:
Από την κεντητική
τέχνη της Θράκης

Η αστυφιλία στη Ελλάδα παρουσιάζει την εξής ιδιαιτερότητα: οι κάτοικοι της περιφέρειας δεν έχουν συγκεντρωθεί το ίδιο σε όλες τις μεγάλες πόλεις. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση παρατηρείται στην Αθήνα και κατόπιν στη Θεσσαλονίκη. Αυτό δημιουργεί πολλά προβλήματα στη γενικότερη ανάπτυξη όλων των περιοχών της χώρας μας. Επίσης προ καλεί έντονα συγκοινωνιακά και πολεοδομικά προβλήματα, δυσκολίες στην προστασία του περιβάλλοντος και άλλα.

Να αναλάβετε για λίγο τη διακυβέρνηση της χώρας. Γίνετε υπουργοί, σύμβουλοι, βουλευτές... Ποια μέτρα θα προτείνατε, ώστε να σταματήσει το φαινόμενο της αστυφιλίας και να

**επιστρέψει πάλι η ζωή στα όμορφα,
αλλά εγκαταλελειμμένα μέρη της
ελληνικής περιφέρειας;**

**Η μεγαλύτερη συγκέντρωση των
κατοίκων της χώρας μας στις
μεγάλες πόλεις σε σχέση με τις
υπόλοιπες περιοχές δημιούργησε
το φαινόμενο της αστικοποίησης.
Ας συζητήσουμε μαζί για τα σο-
βαρά περιβαλλοντικά προβλήματα
που προκάλεσε στις πόλεις αυτές
κι ας προτείνουμε μέτρα για την
αντιμετώπιση τους.**

**Σήμερα, όσο ποτέ άλλοτε, υπάρ-
χουν μέρη της περιφέρειας που
αντιστέκονται στην αστικοποίηση
και προσπαθούν να διατηρήσουν
τον παραδοσιακό τρόπο ζωής. Οι
κάτοικοι προβάλλουν τις φυσικές
ομορφιές της περιοχής τους,**

εξωραΐζουν τον τόπο τους, διαδίδουν τα προϊόντα τους και αναπτύσσουν πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις με σκοπό να προσελκύσουν επισκέπτες από άλλα μέρη.

Ας εντοπίσουμε τους παράγοντες που θα βοηθήσουν στην ανάπτυξη των παραπάνω περιοχών.

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Αστικοποίηση: το φαινόμενο της αύξησης του ποσοστού των ανθρώπων που ζουν στις πόλεις σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα.

Αστυφιλία: το φαινόμενο της εγκατάλειψης της περιφέρειας με σκοπό την εγκατάσταση σε ένα μεγάλο αστικό κέντρο.

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Βρίσκουμε πληροφορίες για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στη χώρα μας. Είναι μια δραστηριότητα που μπορεί να ξαναδώσει ζωή στην ελληνική περιφέρεια.

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

Τα προβλήματα της αστικοποίησης

Η αστικοποίηση στη χώρα μας απεικονίζεται έντονα στην περιοχή της Αττικής. Ποσοστό 40% του πληθυσμού της χώρας, 50% της βιομηχανικής δραστηριότητας και 55% των αυτοκινήτων βρίσκονται στο λεκανοπέδιο των Αθηνών. Αυτό έχει ως άμεση συνέπεια τη

δημιουργία πολλών περιβαλλοντικών προβλημάτων:

1. Ατμοσφαιρική ρύπανση από τα χιλιάδες αυτοκίνητα, τις καμινάδες των εργοστασίων και τις κεντρικές θερμάνσεις των σπιτιών.

2. Κυκλοφοριακό πρόβλημα, διότι οι δρόμοι της Αθήνας δεν ήταν σχεδιασμένοι για τόσο πολλά αυτοκίνητα. Αποτέλεσμα είναι το καθημερινό κυκλοφοριακό χάος.

3. Οι χώροι αναψυχής είναι περιορισμένοι από τα εκατομμύρια τόνων τσιμέντου που καλύπτουν την αττική γη.

Αποτέλεσμα: μια υποβαθμισμένη καθημερινή ζωή...

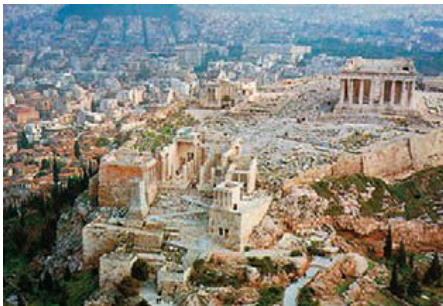
Οι συγγραφείς

Κεφάλαιο 32ο

Οι πόλεις της Ελλάδας

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ⇒ για τις μικρές και μεγάλες πόλεις της Ελλάδας
- ⇒ για τους λόγους που έκαναν γνωστές τις πόλεις αυτές

Εικόνα 32.1α:
Αθήνα

Εικόνα 32.1β:
Θεσσαλονίκη

Εικόνα 32.1γ: Πάτρα

Στις εικόνες 32.1α, 32.1 β και 32.1 γ βλέπουμε σημεία μεγάλων πόλεων της χώρας μας. Βρείτε στο γεωμορφολογικό χάρτη της Ελλάδας τη θέση αυτών των πόλεων και πείτε ένα λόγο που βοήθησε να γίνουν μεγαλουπόλεις.

Η μεγαλύτερη πόλη της χώρας μας είναι η Αθήνα, η οποία είναι και η πρωτεύουσα του κράτους μας. Στην Αθήνα είναι συγκεντρωμένες όλες οι εξουσίες της χώρας. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, η Κυβέρνηση, η Βουλή, το Ανώτατο Δικαστήριο (ο Άρειος Πάγος)...

Η Θεσσαλονίκη είναι η δεύτερη σε πληθυσμό πόλη της Ελλάδας. Χαρακτηρίζεται ως το μεγαλύτερο οικονομικό και πολιτισμικό κέντρο της Βόρειας Ελλάδας. Στους εκθεσιακούς της χώρους πραγμα-

τοποιοούνται αξιόλογες εμπορικές εκθέσεις, όπου συγκεντρώνονται άνθρωποι από όλα τα μέρη του κόσμου και οι πολιτιστικές της εκδηλώσεις έχουν πάντα επιτυχία.

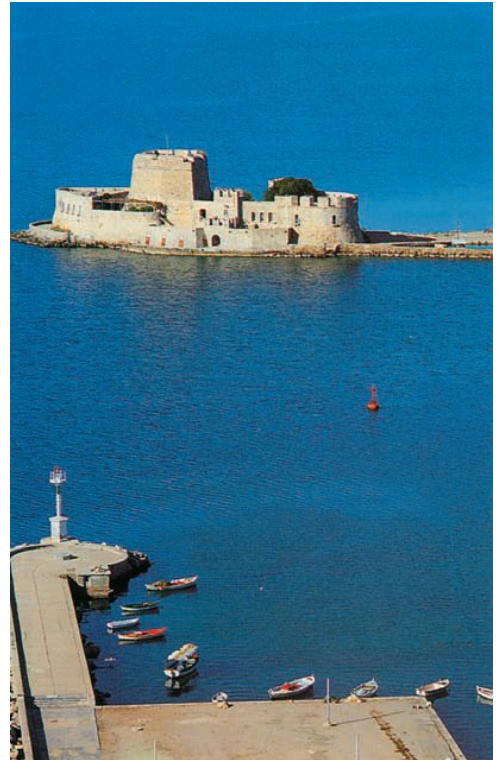

Ο παρακάτω πίνακας αναφέρει μεγάλες πόλεις της Ελλάδας. Ποιες από αυτές είναι παραθαλάσσιες και ποιες ορεινές;

Αθήνα	Ηράκλειο
Θεσσαλονίκη	Βόλος
Πειραιάς	Καβάλα
Πάτρα	Χαλκίδα
Ιωάννινα	

Ας συζητήσουμε ποια είναι τα χαρακτηριστικά στοιχεία, για τα οποία είναι γνωστή κάθε μία από τις πόλεις του πίνακα.

Η χώρα μας είναι διάσπαρτη από πολλές μικρές πόλεις και χωριά. Πόλεις σύγχρονες και πόλεις ιστορικές, που χαρακτηρίζονται είτε από το σπουδαίο ρόλο τους στην ιστορία της Ελλάδας είτε από τη φυσική τους ομορφιά. Η Σπάρτη, οι Μυκήνες, το Μεσολόγγι, η Ολυμπία, το Ναύπλιο, ο Μιστράς, τα Σφακιά, η Σητεία, το Μέτσοβο, οι Δελφοί, η Φλώρινα...

Εικόνα 32.2:
Ναύπλιο

Εντοπίστε στον πολιτικό χάρτη της τάξης σας τις παραπάνω πόλεις και συζητήστε ποιες από αυτές είχαν αξιόλογη παρουσία στην Αρχαία Ελλάδα.

Κατά την περιήγηση στη χώρα μας συναντάμε ονομαστά συμπλέγματα χωριών, όπως τα Ζαγοροχώρια και τα χωριά του Σουλίου στην Ήπειρο, τα χωριά του Πηλίου στη Θεσσαλία και τα χωριά του Πάρνωνα στην Πελοπόννησο.

Ας συζητήσουμε μαζί ποια είναι τα ιστορικά και περιβαλλοντικά στοιχεία που έχουν κάνει γνωστά αυτά τα χωριά. Πώς μπορούμε σήμερα να τα αξιοποιήσουμε τουριστικά;

***Εικόνα 32.3:
Βάθια, Μάνη***

Ο Πειραιάς, η Θεσσαλονίκη, η Πάτρα, ο Βόλος και το Ηράκλειο είναι τα μεγαλύτερα λιμάνια της

χώρας μας. Πολλά προϊόντα μετακινούνται από αυτά προς πολλές χώρες των άλλων ηπείρων. Επίσης μεταφέρονται προς τα λιμάνια μας πολλά προϊόντα από τις άλλες ηπείρους με σκοπό να φθάσουν σε όλη σχεδόν την Ελλάδα. Χιλιάδες άνθρωποι καταφθάνουν στις μεγάλες αυτές πόλεις της Ελλάδας για δουλειές ή για τουρισμό.

Ας συζητήσουμε μαζί τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που παρουσιάζουν αυτές οι πόλεις από τις παραπάνω δραστηριότητες.

Γίνετε ταξιδιώτες των ελληνικών θαλασσών. Ξεκινήστε ένα ταξίδι από την Αλεξανδρούπολη με προορισμό την Κέρκυρα. Σημειώστε τις πόλεις-λιμάνια που θα συναντήσετε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού σας.

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Στο μάθημα αναφέρονται ορισμένες πόλεις της χώρας μας που υπήρχαν και στην Αρχαία Ελλάδα. Χωρισμένοι σε πέντε ομάδες βρίσκουμε άλλες πέντε πόλεις που θυμόμαστε από την ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας και φέρνουμε πληροφορίες για την οικονομική τους ανάπτυξη.

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

***Η Βεργίνα, μια πόλη
σταθμός του Ελληνικού
Πολιτισμού***

Είναι η αρχαία πόλη, η οποία βρίσκεται στους πρόποδες των Πιερίων Ορέων και ταυτίζεται με τις Αιγές, την πρωτεύουσα του

βασιλείου της Μακεδονίας. Το χώρο τον κατοικούσαν σύμφωνα με τις ενδείξεις από την 3η χιλιετία προ Χριστού και ήταν ένα σημαντικό και πολυάνθρωπο κέντρο.

Το 1977 ο αρχαιολόγος Μανόλης Ανδρόνικος ύστερα από προσπάθειες πολλών χρόνων (είχε ξεκινήσει τις ανασκαφές τη δεκαετία του 1950) έφερε στο φως τους βασιλικούς τάφους της Μεγάλης Τούμπας, ανάμεσα στους οποίους σημαντικότερος ήταν εκείνος του Βασιλιά Φίλιππου του Β΄, πατέρα του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Η ανακάλυψη αυτή θεωρήθηκε ένα από τα σημαντικότερα αρχαιολογικά γεγονότα του αιώνα μας. Ο τάφος αυτός ήταν ασύλητος και τα καταπλη-

**κτικά ευρήματα του δηλώνουν
τον ελληνικό πολιτισμό εκείνης
της εποχής.**

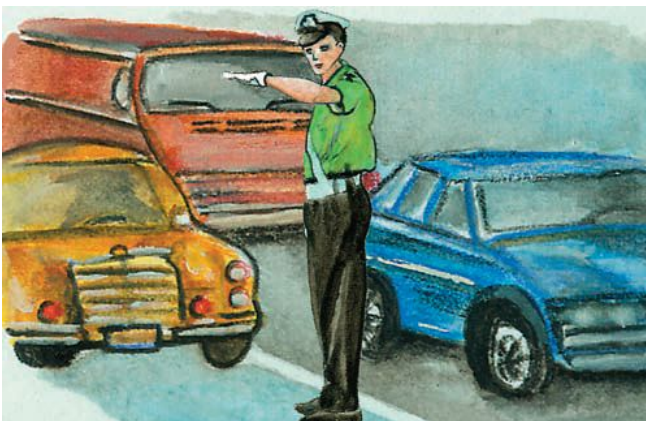
Υπουργείο Πολιτισμού

Κεφάλαιο 33ο

Η διοικητική διαίρεση της Ελλάδας

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

- ⇒ γιατί είναι απαραίτητη η διοικητική διαίρεση της χώρας μας
- ⇒ για τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α)

**Εικόνα 33.1α:
Τροχονόμος**

**Εικόνα 33.1β:
Βοσκός**

Οι παραπάνω εικόνες δείχνουν κατοίκους διαφο-

ρετικών περιοχών της χώρας μας. Συζητήστε τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο καθένας από αυτούς στην καθημερινή του ζωή.

Το ποικιλόμορφο ανάγλυφο της πατρίδας μας διαμορφώνει διαφορετικά γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά σε κάθε περιοχή. Τα χαρακτηριστικά αυτά με τη σειρά τους καθορίζουν τον τρόπο ζωής των κατοίκων της περιοχής.

Είστε κάτοικοι ενός ορεινού χωριού στην Πίνδο. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζετε κατά τη διάρκεια του χειμώνα είναι πολλά. Πιστεύετε ότι για την επίλυση τους θα πρέπει να συναντήσετε ορισμένους αρμόδιους στην Αθήνα ή είναι προτιμότερη η συνεργασία

με τον υπεύθυνο του δήμου, στον οποίο ανήκει το χωριό σας;

Για την άμεση και καλύτερη αντιμετώπιση των τοπικών προβλημάτων, που δημιουργούνται σε μια περιοχή, το κράτος δημιούργησε τις μικρότερες διοικητικές διαιρέσεις της χώρας. Έτσι οι διοικητικές αρχές κάθε περιοχής, οι οποίες γνωρίζουν καλύτερα τα προβλήματα της, μπορούν να προτείνουν και να εφαρμόζουν τις καλύτερες λύσεις για τα τοπικά θέματα.

Για την επίτευξη του στόχου αυτού η χώρα μας έχει τρία επίπεδα διοικητικής διαίρεσης. Αυτά είναι:

α) Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.), στους οποίους περιλαμβάνονται οι δήμοι

και οι κοινότητες. Κάθε κοινότητα περιλαμβάνει τους κατοίκους ενός ή και περισσότερων οικισμών, οι οποίοι (σε συνεργασία με το τοπικό συμβούλιο που εκλέγουν) συζητούν και αντιμετωπίζουν τα καθημερινά τους προβλήματα. Κάθε δήμος συνήθως αποτελείται από δημοτικά διαμερίσματα, τα οποία βρίσκονται στην ίδια περιοχή κι επομένως έχουν σχεδόν κοινά προβλήματα. Ο δήμος διοικείται από το δημοτικό συμβούλιο, επικεφαλής του οποίου είναι ο εκλεγμένος δήμαρχος.

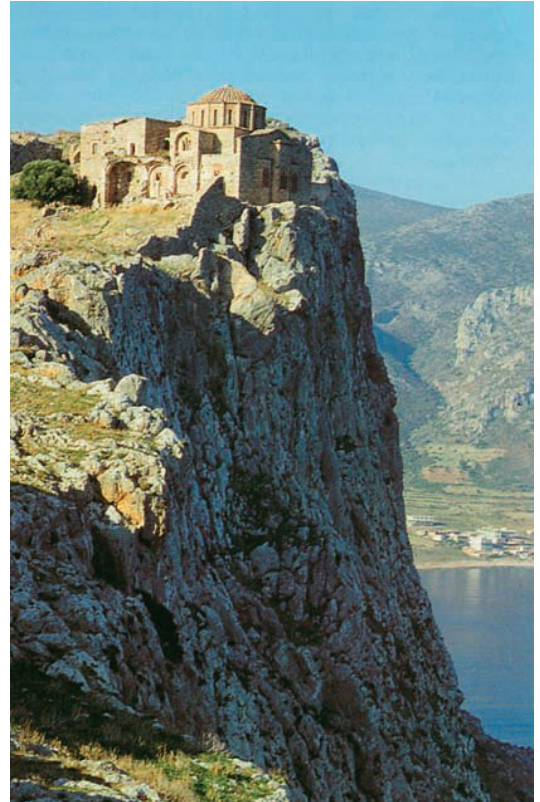
Ας συζητήσουμε μαζί ποια προβλήματα μπορεί να αντιμετωπίσει το συμβούλιο ενός δημοτικού διαμερίσματος. Επίσης να βρούμε ποια προβλήματα μπορεί να συζητήσει το δημοτικό συμβούλιο του δήμου, στον οποίο αυτό ανήκει.

Υπήρξαν μικρές γειτονικές κοινότητες, οι οποίες αντιμετώπιζαν κοινά προβλήματα. Για την αντιμετώπιση και τη γρήγορη λύση των προβλημάτων οι κοινότητες ενώθηκαν σε δήμους (σύμφωνα με το σχέδιο ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ που διαμόρφωσε το κράτος). Ένας από αυτούς είναι ο Δήμος Κερκίνης, που αποτελείται από 18 χωριά, με έδρα τη Ροδόπολη.

Πολλοί δήμοι και κοινότητες της χώρας μας έπαιζαν σπουδαίο ρόλο στην εξέλιξη της ελληνικής ιστορίας. Ο Μιστράς και η Μονεμβασιά, που βλέπουμε στην παρακάτω εικόνα, είναι δύο από τους δήμους αυτούς.

***Εικόνα 33.2:
Μιστράς***

***Εικόνα 33.3:
Μονεμβασιά***

β) Οι δήμοι μιας μεγάλης περιοχής πολλές φορές αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα. Προβλήματα στις συγκοινωνίες, στην ιατρική περίθαλψη, στις αγροτικές καλλιέργειες και αλλού. Για την καλύτερη αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων το κράτος έχει

σχεδιάσει τους νομούς, οι οποίοι αποτελούνται από τους δήμους μιας περιοχής και διοικούνται από το νομαρχιακό συμβούλιο και το νομάρχη. Ο νομάρχης εκλέγεται από τους κατοίκους του νομού και έχει καθήκον να ενεργεί, ώστε να γίνεται καλύτερη η ζωή των κατοίκων της περιοχής του. Οι νομοί της χώρας αποτελούν το δεύτερο επίπεδο διοικητικής διαίρεσης.

Συζητήστε την περίπτωση της κατασκευής του δρόμου που ενώνει το νομό Λασιθίου με το νομό Χανίων. Το ζήτημα αφορά τους κατοίκους μόνο των δύο νομών ή τους κατοίκους ολόκληρης της Κρήτης; Γιατί;

γ) Υπάρχουν σημαντικά προβλήματα και θέματα κοινά για πολλούς

γειτονικούς νομούς, που ενδιαφέρουν χιλιάδες κατοίκους. Η κατασκευή μεγάλων δρόμων, γεφυρών, αεροδρομίων, φραγμάτων, τεχνητών λιμνών και άλλων αναπτυξιακών έργων απευθύνονται σε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Ελλάδας. Για το λόγο αυτό η χώρα μας χωρίστηκε σε **13 μεγάλες περιφέρειες**, οι οποίες αποτελούνται από περιοχές με κοινά χαρακτηριστικά κι επομένως έχουν κοινά προβλήματα. Ο περιφερειάρχης, ο οποίος ορίζεται από το κράτος, είναι ο επικεφαλής της περιφέρειας. Οι περιφέρειες της χώρας αποτελούν το τρίτο επίπεδο της διοικητικής διαίρεσης.

Ας συζητήσουμε μαζί για τα μεγάλα περιφερειακά έργα που έγιναν τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας

(γέφυρα Ρίου, αεροδρόμιο Ε. Βενιζέλος κ.ά.). Εξυπηρετούν μόνο τους κατοίκους των περιφερειών, στις οποίες υλοποιήθηκαν;

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Ας επισκεφθούμε τις Αρχές της περιοχής μας (Κοινότητα, Δήμο), αφού πρώτα σε συνεργασία με τη δασκάλα ή το δάσκαλο μας έχουμε ορίσει την η μέρα της επίσκεψης. Θα έχουμε έτοιμο έναν κατάλογο με τα προβλήματα του τόπου μας (δρόμο, γέφυρα κ.ά.), για να τα συζητήσουμε και να βρούμε λύση.

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

***Ιωάννης Καποδίστριας,
ο πρώτος Έλληνας
Κυβερνήτης***

Ο Ιωάννης Καποδίστριας, πρώτος Κυβερνήτης του νεοελληνικού κράτους μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, ασχολήθηκε σοβαρά με τη διοίκηση της χώρας.

- Διαμόρφωσε φορολογικό σύστημα
- Ίδρυσε την Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα, για να βοηθήσει οικονομικά την ανάπτυξη των βιοτεχνιών
- Ίδρυσε πολλά σχολεία
- Οργάνωσε τα δικαστήρια

- Βοήθησε στην ανάπτυξη της γεωργίας

Δυστυχώς δεν κατάφερε να ολοκληρώσει το έργο του, επειδή δολοφονήθηκε στις 25 Σεπτεμβρίου 1831. Οι οργανωτικές του ικανότητες και η πολιτική και κοινωνική του σκέψη τον καθιέρωσαν ως μία από τις μεγαλύτερες μορφές της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας.

Οι συγγραφείς

Κεφάλαιο 34ο

Τα γεωγραφικά διαμερίσματα και οι περιφέρειες της Ελλάδας

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

⇒ για τα γεωγραφικά διαμερίσματα και τις περιφέρειες της χώρας μας

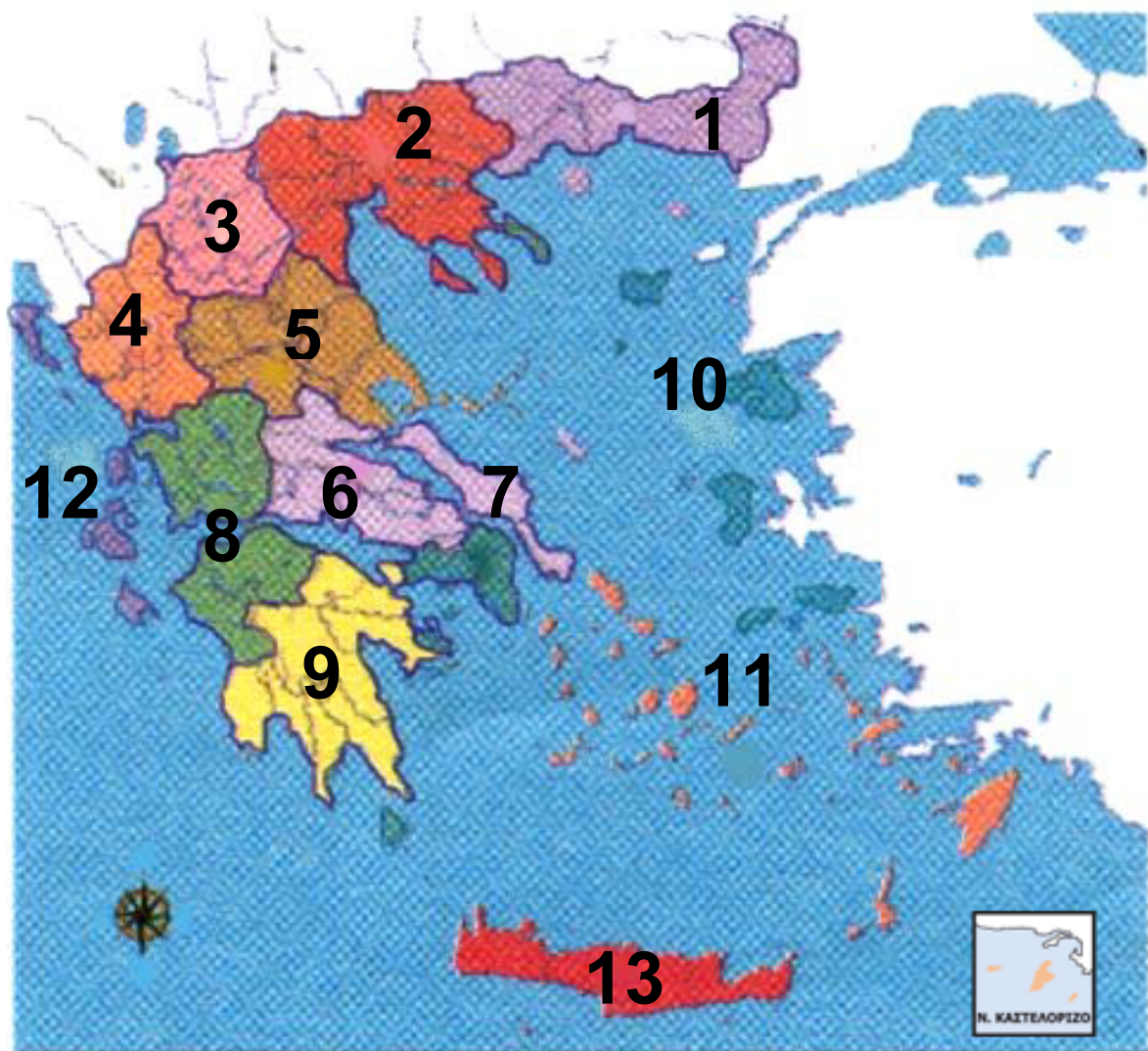
Γεωγραφικά Διαμερίσματα της Ελλάδας

Ας παρατηρήσουμε τους δύο χάρτες της χώρας μας που φαίνονται στην εικόνα 34.1 των επόμενων σελίδων. Τα τμήματα, που διακρίνουμε σε κάθε χάρτη, έχουν ορισμένες διαφορές μεταξύ τους. Ας συζητήσουμε γιατί.

*Στις επόμενες σελίδες:
Εικόνα 34.1 : Χάρτες της Ελλάδας*

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ

- 1** Ανατολική Μακεδονία και Θράκη
- 2** Κεντρική Μακεδονία
- 3** Δυτική Μακεδονία
- 4** Ήπειρος
- 5** Θεσσαλία
- 6** Στερεά Ελλάδα

- 7** Αττική
- 8** Δυτική Ελλάδα
- 9** Πελοπόννησος
- 10** Βόρειο Αιγαίο
- 11** Νότιο Αιγαίο
- 12** Νησιά του Ιονίου
- 13** Κρήτη

Στη χώρα μας υπάρχουν μεγάλες περιοχές, οι οποίες έχουν ορισμένα ιδιαίτερα γεωγραφικά και ιστορικά στοιχεία. Η Πελοπόννησος ή Μοριάς, όπως είναι γνωστή από την ιστορία, είναι η περιοχή της πατρίδας μας που συνδέεται με την υπόλοιπη Ελλάδα με τον Ισθμό της Κορίνθου. Η Μακεδονία είναι η περιοχή, όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε ο Μέγας Αλέξανδρος. Τις περιοχές αυτές τις ονομάζουμε **γεωγραφικά διαμερίσματα.**

Συζητήστε μεταξύ σας και βρείτε παρόμοια χαρακτηριστικά στοιχεία και των υπόλοιπων γεωγραφικών διαμερισμάτων της χώρας μας: της Στερεάς Ελλάδας, της Θεσσαλίας, της Ηπείρου, της Θράκης, των νησιών του Αιγαίου πελάγους, της Κρήτης και των νησιών του Ιονίου πελάγους.

Περιφέρειες της Ελλάδας

Για την καλύτερη οργάνωση της ζωής των Ελλήνων, το κράτος διαίρεσε τη χώρα μας σε **περιφέρειες**. Η διαίρεση αυτή έχει γίνει με βάση: α) τα κοινά γεωμορφολογικά, κλιματικά και άλλα στοιχεία που επικρατούν σε συγκεκριμένες περιοχές και β) τις οικονομικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής. Ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες των περιοχών πραγματοποιούνται

διάφορα έργα. Κάθε περιφέρεια έχει τη δική της διοίκηση με επικεφαλής τον περιφερειάρχη, ο οποίος είναι εκπρόσωπος της κυβέρνησης και σε συνεργασία με αυτήν συντονίζει τα μεγάλα έργα που γίνονται στην περιφέρειά του.

Ας βρούμε μαζί από το δεύτερο χάρτη της εικόνας 34.1 τις περιφέρειες της πατρίδας μας και ας τις ονομάσουμε.

Παρατηρήστε τους δύο χάρτες της εικόνας 34.1 και βρείτε ποια γεωγραφικά διαμερίσματα και ποιες περιφέρειες της χώρας ταυτίζονται γεωγραφικά.

Γεωγραφικά διαμερίσματα

**Πελοπόννησος, Στερεά Ελλάδα,
Ήπειρος, Θεσσαλία, Μακεδονία,
Θράκη, Νησιά Αιγαίου, Κρήτη,
Νησιά Ιονίου**

Περιφέρειες

**Ανατολική Μακεδονία και
Θράκη, Κεντρική Μακεδονία,
Δυτική Μακεδονία, Ήπειρος,
Θεσσαλία, Δυτική Ελλάδα,
Αττική, Στερεά Ελλάδα,
Πελοπόννησος,
Βόρειο Αιγαίο, Νότιο Αιγαίο,
Νησιά Ιονίου, Κρήτη**

**Έχουμε μιλήσει για τις κοινότητες,
τους δήμους, τους νομούς και τις
περιφέρειες της χώρας μας. Ας εξε-
τάσουμε πώς όλοι αυτοί οι φορείς
διοίκησης θα πρέπει να συνεργά-**

ζονται για τη σωστή αντιμετώπιση των προβλημάτων μας και για την ανάπτυξη της πατρίδας μας.

Η Αττική αποτελεί από μόνη της μία από τις 13 περιφέρειες της χώρας μας.

Συζητήστε τους λόγους, οι οποίοι υποχρέωσαν το κράτος να ορίσει την Αττική ως μία περιφέρεια.

Γεωγραφικό γλωσσάριο

Γεωγραφικό διαμέρισμα: μια περιοχή με τα δικά της γεωγραφικά και ιστορικά χαρακτηριστικά.

Περιφέρεια: μια μεγάλη περιοχή με τη δική της διοικητική οργάνωση.

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Θα είχε ενδιαφέρον να βρούμε την ιστορική προέλευση των ονομάτων των γεωγραφικών διαμερισμάτων της χώρας μας. Ορισμένα από αυτά έχουν και άλλες ονομασίες. Ας προσπαθήσουμε να βρούμε μερικές από αυτές.

Αν θέλεις, διάβασε κι αυτό...

Η αυτοδιοίκηση του Αγίου Όρους

Η Χερσόνησος του Αγίου Όρους (η χερσόνησος του Άθω) είναι τόπος απομόνωσης και προσευχής για πολλούς μοναχούς, ερημίτες και προσκυνητές. Στο παρελθόν υπήρχαν εκεί 180 μοναστήρια, στα οποία οι

βυζαντινοί αυτοκράτορες και οι Τούρκοι κατακτητές αναγνώριζαν το δικαίωμα της αυτοδιοίκησης. Σήμερα στη μοναστική πολιτεία του Αγίου Όρους λειτουργούν 20 μονές με 1.850 μοναχούς.

Η έδρα της τοπικής εξουσίας, του "Πρωτάτου", είναι στις Καρυές. Εκεί συνεδριάζει η Ιερά Επιστοασία, που αποτελείται από 20 εκπροσώπους των μονών, οι οποίοι αποφασίζουν για όλα τα θέματα που απασχολούν τα μοναστήρια. Το λιμανάκι της Δάφνης συνδέει το Άγιον Όρος με την Ουρανούπολη. Πλήθος επισκεπτών προσέρχεται κάθε μέρα. Άδεια εισόδου όμως παίρνουν μόνο οι άνδρες. Η "Ιερά Επιστοασία", σύμφωνα με την παράδοση, δεν επιτρέπει την

είσοδο γυναικών. Οι προσκυνη-
τές έρχονται για να προσευχη-
θούν, να προσκυνήσουν ιερά
κειμήλια, να απολαύσουν βυζα-
ντινούς ύμνους, αλλά και την
ομορφιά της φύσης, ακόμα και
για να μελετήσουν στις βιβλιο-
θήκες σπάνια ιστορικά έγγραφα
από την εποχή του Βυζαντίου.

Στο Άγιο Όρος, που ονομάζεται
και "Περιβόλι της Παναγιάς"
(γιατί εδώ λατρεύεται η Παναγία),
η μαγεία της φύσης είναι
μοναδική. Το τοπίο είναι γαλήνιο,
ξεκουράζει και ανυψώνει την
ψυχή του ταξιδιώτη προσκυνητή.

Οι συγγραφείς

Κεφάλαιο 35ο

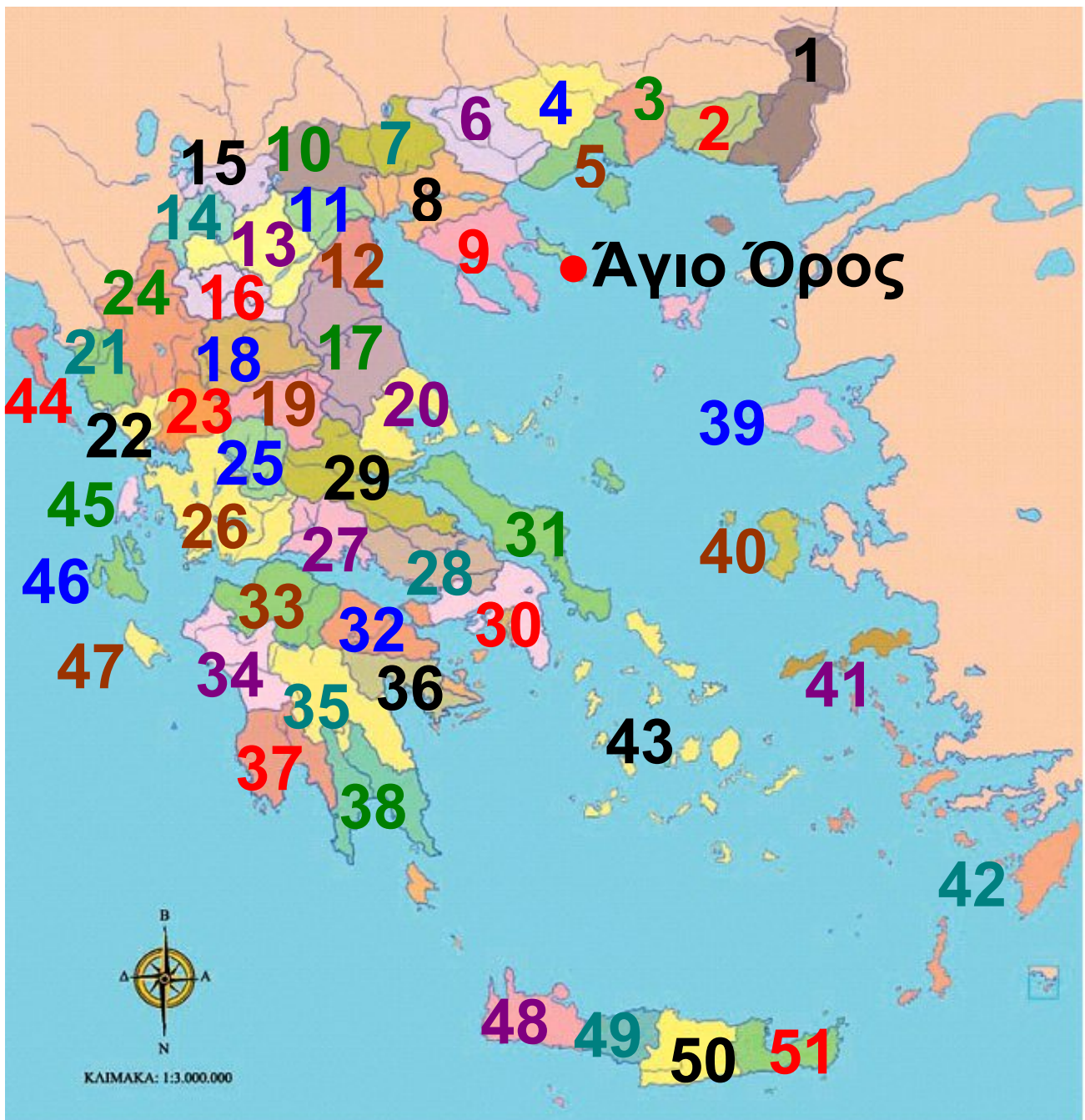
Οι νομοί της Ελλάδας

Στο κεφάλαιο αυτό θα μάθετε:

⇒ **τους νομούς της χώρας μας, τις πρωτεύουσές τους και τις γνωστότερες πόλεις τους**

Ο παρακάτω χάρτης παρουσιάζει τους νομούς της χώρας μας. Χρησιμοποιήστε τους χάρτες της εικόνας 34.1 του προηγούμενου μαθήματος, για να βρείτε τους νομούς κάθε γεωγραφικού διαμερίσματος και κάθε περιφέρειας. Ποιοι νομοί ανήκουν σε περιφέρεια διαφορετική από το γεωγραφικό διαμέρισμα τους;

ΥΠΟΜΝΗΜΑ (Στην επόμενη σελίδα)

***Εικόνα 35.1:
Πολιτικός χάρτης της Ελλάδας***

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Νομοί

1. Έβρου	19. Καρδίτσας
2. Ροδόπης	20. Μαγνησίας
3. Ξάνθης	21. Θεσπρωτίας
4. Δράμας	22. Πρέβεζας
5. Καβάλας	23. Άρτας
6. Σερρών	24. Ιωαννίνων
7. Κιλκίς	25. Ευρυτανίας
8. Θεσσαλο- νίκης	26. Αιτωλο- ακαρνανίας
9. Χαλκιδικής	27. Φωκίδας
10. Πέλλας	28. Βοιωτίας
11. Ημαθίας	29. Φθιώτιδας
12. Πιερίας	30. Αττικής
13. Κοζάνης	31. Εύβοιας
14. Καστοριάς	32. Κορινθίας
15. Φλώρινας	33. Αχαΐας
16. Γρεβενών	34. Ηλείας
17. Λάρισας	35. Αρκαδίας
18. Τρικάλων	36. Αργολίδας

37. Μεσσηνίας	45. Λευκάδας
38. Λακωνίας	46. Κεφαλληνίας
39. Λέσβου	47. Ζακύνθου
40. Χίου	48. Χανίων
41. Σάμου	49. Ρεθύμνης
42. Δωδεκανήσου	50. Ηρακλείου
43. Κυκλάδων	51. Λασιθίου
44. Κέρκυρας	

Η Ελλάδα έχει 51 νομούς. Η διοίκηση, δηλαδή ο νομάρχης, το νομαρχιακό συμβούλιο και το νομαρχιακό ταμείο, εδρεύει στην πρωτεύουσα του νομού, όπου βρίσκονται και οι νομαρχιακές υπηρεσίες. Σκοπός της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης είναι να συντηρεί και να εκτελεί δημόσια και κοινωφελή έργα, καθώς επίσης να συντηρεί και να διαχειρίζεται κρατικά κτίρια, μηχανήματα και αυτοκίνητα. Το

νομαρχιακό συμβούλιο σχεδιάζει τα προγράμματα για τα δημόσια έργα.

Η πρωτεύουσα είναι συνήθως η μεγαλύτερη πόλη και σ' αυτήν βρίσκονται το νοσοκομείο, η αστυνομία, η πυροσβεστική και οι δικαστικές αρχές. Στην πρωτεύουσα παρατηρείται η μεγαλύτερη εμπορική κίνηση του νομού.

Ας συζητήσουμε μαζί με ποιους τρόπους ο νομάρχης θα πρέπει να συντονίζει τις υπηρεσίες, ώστε όλοι οι κάτοικοι του νομού (ακόμη και όσοι δεν μπορούν να επισκέπτονται την πρωτεύουσα) να εξυπηρετούνται.

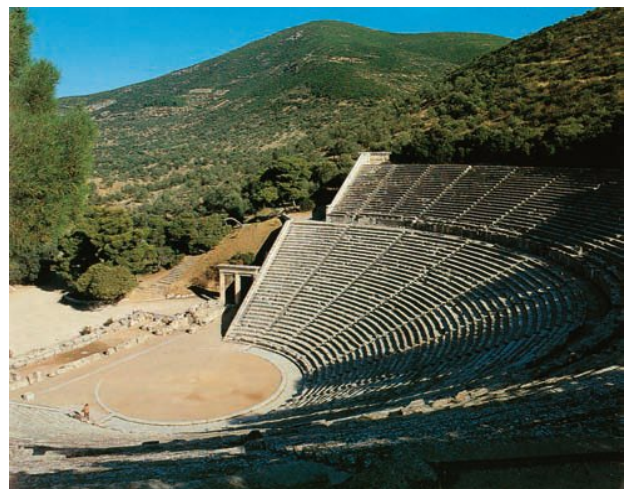

Στο χάρτη της τάξης σας σημειώνονται οι πρωτεύουσες των νομών. Βρείτε ποιες από

αυτές έχετε συναντήσει στην ελληνική ιστορία.

Σε κάθε νομό, εκτός από την πρωτεύουσα, υπάρχουν και άλλες μεγάλες πόλεις, οι οποίες παρουσιάζουν τουριστικό και εμπορικό ενδιαφέρον. Μερικές από αυτές είναι το Γύθειο, το Αγρίνιο, το Άργος, η Θήβα κ.ά. Μικρότερες αλλά με μεγάλη σπουδαιότητα είναι η Ορεστιάδα, η Σαμοθράκη, η Πτολεμαΐδα, η Καλαμπάκα, οι Δελφοί, η Ολυμπία, η Επίδαυρος κ.ά.

***Εικόνα 35.2:
Αρχαίο θέατρο
Επίδαυρου***

Ας βρούμε σε ποιο νομό βρίσκονται οι πόλεις που προαναφέραμε. Ποιο σπουδαίο στοιχείο (ιστορικό, τουριστικό ή εμπορικό) έχει να παρουσιάσει κάθε μία από αυτές;

Η Πολιτεία σας έχει αναθέσει να σχεδιάσετε τον εθνικό δρόμο που θα συνδέει την Αλεξάνδρουπολη με το Γύθειο. Από ποιες πρωτεύουσες νομών θα περάσει ο δρόμος; Ποιους αρχαιολογικούς τόπους θα αναφέρετε με πινακίδες κατά μήκος της διαδρομής;

Ας εντοπίσουμε τώρα στο χάρτη σε ποια περιφέρεια βρίσκονται οι πόλεις της προηγούμενης παραγράφου.

Ομαδική δραστηριότητα (προαιρετική)

Χωριζόμαστε σε εννέα ομάδες, όσα είναι και τα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας μας. Με την ομάδα μας σχεδιάζουμε τους νομούς κάθε διαμερίσματος αναγράφοντας το όνομα του, την πρωτεύουσα και τις κυριότερες πόλεις. Ζωγραφίζουμε το σχέδιο μας και το κρεμάμε στους τοίχους της τάξης.

Θράκη

Νομός

Έβρου

Ροδόπης

Ξάνθης

Πρωτεύουσα

Αλεξανδρούπολη

Κομοτηνή

Ξάνθη

Μακεδονία*

Νομός

Δράμας

Καβάλας

Σερρών

Κιλκίς

Θεσσαλονίκης

Χαλκιδικής

Πέλλας

Ημαθίας

Πιερίας

Φλώρινας

Καστοριάς

Κοζάνης

Γρεβενών

Πρωτεύουσα

Δράμα

Καβάλα

Σέρρες

Κιλκίς

Θεσσαλονίκη

Πολύγυρος

Έδεσσα

Βέροια

Κατερίνη

Φλώρινα

Καστοριά

Κοζάνη

Γρεβενά

* Το Άγιο Όρος αποτελεί ξεχωριστό αυτοδιοίκητο τμήμα με πρωτεύουσα τις Καρυές

Ήπειρος

Νομός

Θεσπρωτίας
Πρέβεζας
Άρτας
Ιωαννίνων

Πρωτεύουσα

Ηγουμενίτσα
Πρέβεζα
Άρτα
Ιωάννινα

Θεσσαλία

Νομός

Λάρισας
Τρικάλων
Καρδίτσας
Μαγνησίας

Πρωτεύουσα

Λάρισα
Τρίκαλα
Καρδίτσα
Βόλος

Στερεά Ελλάδα

Νομός

Ευρυτανίας
Φθιώτιδας
Αιτωλοακαρνανίας
Φωκίδας

Πρωτεύουσα

Καρπενήσι
Λαμία
Μεσολόγγι
Άμφισσα

Βοιωτίας
Εύβοιας
Αττικής

Λιβαδειά
Χαλκίδα
Αθήνα

Πελοπόννησος

Νομός

Αχαΐας
Κορινθίας
Αργολίδας
Αρκαδίας
Ηλείας
Μεσσηνίας
Λακωνίας

Πρωτεύουσα

Πάτρα
Κόρινθος
Ναύπλιο
Τρίπολη
Πύργος
Καλαμάτα
Σπάρτη

Νησιά Αιγαίου Πελάγους

Νομός

Λέσβου
Χίου
Σάμου
Κυκλάδων
Δωδεκανήσου

Πρωτεύουσα

Μυτιλήνη
Χίος
Σάμος
Ερμούπολη
Ρόδος

Νησιά Ιονίου Πελάγους

Νομός

**Κέρκυρας
Λευκάδας
Κεφαλληνίας
Ζακύνθου**

Πρωτεύουσα

**Κέρκυρα
Λευκάδα
Αργοστόλι
Ζάκυνθος**

Κρήτη

Νομός

**Χανίων
Ηρακλείου
Ρεθύμνης
Λασιθίου**

Πρωτεύουσα

**Χανιά
Ηράκλειο
Ρέθυμνο
Άγιος Νικόλαος**

Περιεχόμενα

Β΄ Ενότητα: Το φυσικό περιβάλλον της Ελλάδας (Συνέχεια από τον 1ο τόμο)

<i>Χαρακτηριστικά οικοσυστήματα της Ελλάδας .....</i>	<i>6</i>
<i>Αλλαγές στην επιφάνεια της Γης..</i>	<i>16</i>
<i>Ο ρόλος των ηφαιστειών και των σεισμών στις αλλαγές της φύσης .....</i>	<i>24</i>
<i>Οι φυσικές καταστροφές στο χώρο της Ελλάδας .....</i>	<i>34</i>

Γ΄ Ενότητα: Το ανθρωπογενές περιβάλλον της Ελλάδας

<i>Οι Έλληνες: Ένας λαός με μεγάλη και συνεχή ιστορία .....</i>	<i>47</i>
<i>Ο πληθυσμός της Ελλάδας .....</i>	<i>58</i>

Η γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού της Ελλάδας.....	70
Τα μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας	80
Οι πόλεις της Ελλάδας	90
Η διοικητική διαίρεση της Ελλάδας	99
Τα γεωγραφικά διαμερίσματα και οι περιφέρειες της Ελλάδας .	110
Οι νομοί της Ελλάδας	121

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.